

יהושע מונרשיין

לקוטי רשימות ומעשיות

נעתק מכת"י ישן

יו"ל ע"י:

 כרמי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושמונה לבריאה

כרמים

רחוב תחכמוני 39 ירושלים
כתובת דוא"ל: kitveiry@gmail.com

© כל הזכויות שמורות
אין לאחסן במאגר מידע כלשהו
ללא אישור מפורש בכתב מהמכון

עימוד ועיצוב: *y.w. designgraphic*

פתח דבר

קונטרס "לקוטי רשימות ומעשיות", המכיל לקט סיפורים ופתגמים מימי קדם מתוך כתבי-יד חב"דיים ישנים, ראה את אור הדפוס לראשונה לפני כיוכל שנים, בשלהי שנת תשכ"ט.

על ייחודו של קונטרס זה כתב העורך הרה"ח ר' יהושע מונדשיין ע"ה בפתיחת המהדורה הראשונה:

"הרשימות המועתקות כאן נלקחו רובן ככולן מכתבי-יד מדוייקים... מהכת"י נעתקו, בין השאר, גם כמה סיפורים שכבר נתפרסמו בשנים האחרונות, אולם רק כאלו הבאים בשינוי בתוכנם, או בהוספת מקור השמועה... ומעלה יתירה, בדרך כלל, בנוסח הכת"י שלפנינו, היות ונרשמו הדברים קרוב לזמן שמיעתם".

כתב היד העיקרי שממנו נדפס רובו של הקונטרס עלה מן הגולה עם הגרש"י ז"ל ע"ה, ובו קי"ב סיפורים, עובדות ופתגמים - המשתרעים על פני שלוש מחברות. זהותו של הכותב עצמו אינה ידועה לנו, אך מוכח מתוכו שהוא נכתב עוד בחייהם של אדמו"ר מוהרש"ב והרה"ח ר"ש גרונם אסתרמן, שהוא המקור לסיפורים רבים המופיעים בו (ואף הרה"ח ר' שמואל בצלאל - הרשב"ץ - שעפטיל, שנפטר בשנת תרס"ה, נזכר בו בברכת החיים!). כת"י זה חופף באופן חלקי לקונטרס 'רמ"ח אותיות', והדברים צוינו בהערותיו של העורך לאורך הקונטרס שלפנינו.

ל"לקוטי רשימות ומעשיות" נוספו לקט סיפורים, פנינים ומכתבים שְׁדָּלָה העורך מתוך כת"י חב"דיים נוספים; חלקם נדפסו בו לראשונה, וחלקם נעתקו מספרים שאין יד הכל ממשמשת בהם. בסך הכל מהווה קונטרס צנום זה אוצר בלום של למעלה ממאתיים סיפורים קצרים ומקוריים, עשירים במוסר ובחסידות, לצד עובדות ואמרות יקרות מרבותינו הקדושים וגדולי תלמידיהם.

על אחד הפתגמים שבקונטרס זה מספר העורך בקצרה באחד ממכתביו: הדפסתי פעם בשמו [של ר' גרשון בער פֶּאָהָרְעַר] ביאור על "בכל לבבך ובכל נפשך" וכו' [ראה להלן אות צז]. ר' נחום גולדשמיד ע"ה התפעל מאוד מה'וואָרט' הזה, ואמר לי שעם 'וואָרט' כזה אפשר ללכת למשרד החינוך ולהסביר להם וכו'.

.

"לקוטי רשימות ומעשיות" הופיע, כאמור, לפני כיוכל שנים, בשכפול ובמספר עותקים מצומצם, ונוצר הצורך להדפיסו במהדורה חדשה ומתוקנת. שאיפתו של העורך היתה להוציא לאור מהדורה מעולה ומושלמת ככל האפשר של קונטרס זה על-מנת לשלבו בבוא העת בתוך ההוצאה החדשה של ספרו "מגדל עז", אך לא אסתייעא מילתא להשלים את שאיפתו זו בשלימותה.

במהדורה הראשונה ניתנה הדעת בהקפדה על שמירת לשונו הקמאית של הכותב; ואילו המהדורה שלפנינו עברה עריכה ממשית למען ירוץ בה הקורא. לשונו העמומה, המקוצרת והמרומזת של הכותב עובדה ולוטשה ללשון קלה על-ידי העורך, מבלי לשנות מאומה מן התוכן עצמו; תורגמו המשפטים מידיש לעברית, וכן תוקנו כמה שיבושים שנפלו בכתה"י.

בקונטרס זה - שהוא פרי ביכוריו של העורך ע"ה בדפוס - כבר ניכרים כל הסממנים המאפיינים את גישתו הקבועה; הוא מזהה ומשווה את הנוסחים המקבילים והחופפים, מסווגם ומתקנם, חושף את מקורותיהם ומשלים את רמיזותיהם בליווי הערות משלימות. מדור "הערות וציונים" הקצר שבמהדורת תשכ"ט (עמ' מז ואילך) - התרחב והסתעף במהדורה שלפנינו, והוא מגולל יריעה רחבה יותר של השוואות למקורות מקבילים, שינויי נוסחאות, ושפע רב של הוספות, הבהרות וציונים משלימים שנצטברו באמתחתו של העורך במהלך תקופה ארוכה זו, ואותם ימצא הקורא במקומם.

ומכל מקום, ניכר שלא זכה העורך לסיים את מלאכתו זו לכלליה ולפרטיה, ולא מיצה את כל הפרטים ופרטי הפרטים לפי דרכו - עד כי חדלה המלאכה. כמה מן ההערות נכתבו על ידו בקצרה ובתמצית, והן פוענחו ונוספו עתה מידי המו"ל על יסוד רמזיו.

הנספחים שסופחו למהדורה הראשונה של "לקוטי רשימות ומעשיות" (מִפְתָּיִהֶם של הרה"ק ר"א הלוי מסטאָרוּשילא, הרה"ק ר"ה הלוי מפֶּאָרִיטש והרה"ק רי"א הלוי מהאָמיל ועוד) - חזרו ונדפסו ברובם כעשור שנים מאוחר יותר, בהבלעה ובמפוזר, בתוך ספרו "מגדל עז" (כפר חב"ד תש"מ), או במקומות אחרים, ולפיכך הושמטו ממהדורה זו. ברם,

את רשימותיו של הרה"ח ר' לוי יצחק סמינובסקי ז"ל - תלמידו של הר"ר הלל - שסופחו ל"ס" "נתיב רש"י" על מס' שבת (ירושלים תרנ"ה) - שילב העורך גם במהדורה זו.

.

תפלתנו כי חפץ ה' בידינו יצליח, וה' יגמור בעדנו בכי טוב להשלים את המלאכה עד גמירא, ולהוציא לאור את חיבוריו ויצירותיו של העורך הרב יהושע מונדשיין ע"ה אשר השאיר אחריו ברכה לדור ולדורות.

מכון כרמים

י"א ניסן, תשע"ח
ירושלים עיה"ק ת"ו

לקוטי רשימות ומעשיות

כפר חב"ד
תשכ"ט

לקוטי רשימות ומעשיות
מהדורת תשכ"ט

כ"ה פתח דבר

הרשימות המועקות כאן נלקחו רובן ככולן מכת"י מרדכי, וכפי המפורט ב"מקורי הרשימות" (לקמן ע' נה). מהכת"י נעקמו, בין השאר, גם כמה ספורים שכבר נחפרטו בשנים האחרונות, אולם רק כאלו הנאים בשינוי בחוכנם, או בהוספת מקור השמועה. גם הובאו כמה רשימות הנדפסו מכבר בספרים שאינם מצויים עתה כ"כ. כמה שנויים, השוואות והבהרות נוספות נרשמו בהערות וצייונים" (לקמן ע' מז), ומעלה ותירה, בד"כ, בנוסח הכת"י שלפנינו, היום ונרשמו הדברים קרוב למצב שמימיהם. לתועלת המחפשים נתוסף "פמחה שמות" לאנשים וספרים הנזכרים ברשימה (לקמן ע' נג).

כ" מנ"א תשכ"ט
כפר חב"ד אה"ק חובב"א

פמחה כללי

לקוטי רשימות ומעשיות (כ) מרשימות למידת הרה"צ ר"ר הוספות דברים משי"ך ר"ר לקוטי ספורים מרבוה"ק כתבי הרה"צ ר"א"ה מסטרא הוספת ספרים על פמחה ונרות וצייונים כמה שפות מקורי הרשימות

המ"ל יהושע מונדשיין כפר חב"ד

מ"ד לקוטי רשימות מעשיות

למקן ירע דור אחרון בנימין יוולדו את פועל ה' ונברוריהו למקן עבדיו הגדולים הקדושים, ארשום מעט מהספורים הנזכרים אשר שמעתי מפני אנשים נאמנים ומטה החסיד המפורסם ר' נרשון דובער ע"ה.

א. מפי רב"ר ששע זאת מורה"צ ר"ה ז"ל מפאר"ץ. כשמעו את ארמ"ר הזקן הובילו אותו דרך עיר נעוץל והי' הנכרי המולין אותו אצל לשוה, ונכנס לבית יהודי לשוה, ויאמר להנהיגי הנה הרב שלם מביילים אותו למפ"ב, ויאמר האיש החוגג לאדמו"ר ויאמר לו אדמו"ר לכני כי כהן אהב, ונתוודע הרב לכל אנשי העיר ונקבצו שם, ויאמר מבית האסורים ובעל לבימו, נע נ"כ דרך העיר ונקבצו וסממא תי' הילולא ומהוא רבא מכל אנשי העיר, ויאמר להם אדמו"ר ז"ל מה למניד לכם חסידות או למפר עשה, ויבינו כל אנשי כי אמת רובים, ומהוא רבא מכל אנשי העיר, ויאמר להם עשה איך נתנוה סממא יספרי להם מעשה טובה אחרי כי הוא עשנו שואל מאתם אם למפר להם, ויענו כי המצב במעשה. ואמר להם, אספר לכם מעשה איך נתנוה חסידות בעולם, כי להבעי"ם נבנים נמוודע לו שיש שם קדוש א' מבייל והמפתח של ההיכל נמון בידי הס"ם (זוה שמע הרב"ר ממסדירם איך בא המפתח סתה"ל לידו הס"ם, כי כשהי' צריך להיות חורבן כו"ס עמד לו כי המס שבו הלוי הגאולה תי' תח"ו) ויאמר הבעש"ט ז"ל כי יורדי הס"ם למטה ויקח מאתו אותו הס"ם. ויאמרו לו מלפלה כי סמנן בדולה ברב להורידו, ויען הבעש"ט ז"ל לא אירא כי כן איהו לי אבי ז"ל שלא אירא סמנן ברי' רק מהשי"ת לבדו, והוריד את הס"ם למטה ויאמר לו הס"ם נ"כ אין לא יראת להורידני, והלא מידם שנברא העולם לא תיהי בעולם רק ב' או ג' מעשים (זה אינו זוכר הרב"ר א"ב ג', והגם היו הם בחטא עתידי וממנו תקבל וחורבן ב"ר, כך אוקרים אנ"ש), ויקח הבעש"ט מידו את היציגני' אותו השם וממנו כל גזרות החסידות, ושנימי' השם נשאר תח"י הס"ם ער כי יבוא שילה ב"א והוא יקחנו ממתי"י איהו, אכ"ר.

ב. אדמו"ר האמצעי בשם הבעש"ט זצ"ל, מ"א היהת מלחמה או"ה בין שני מלכים, ונפשתה שבע שנים, והכליה המכוון סמנן תי' כי מקולות הנוצחים והמנוצחים יבא איהו גיגון טוב, ופדה תניגון נעשה בע"ה א', וכל המלחמה תי' כדאי לזה.

ג. שש רש"ב משאלו המ"ד דקובליץ ששע מאיש א' מתימן שגאים בעצמו ששע משה הבעש"ט מ"א העיר אותו כלילה וא"ל עקם לך עמי אל הנחר כי צריך אני לנבול והי' זאת בחורף ולקח עמו קדוים ונס נר א', ובמסע המביילה אמר לכות הנר, וא"ל הבעש"ט קח נר א' מהקרח והדלק אוחה, ועשה כן והאירה ער טיום המביילה.

ד. רש"ב ששע מאיש א' נאמן שמו לוי"ק ששע זאת מן השו"ב דק"ק או"ק, וכך הי' העעשה, האיש לוי"ק הנ"ל הי' אצל השו"ב דאדעס, א"ל השו"ב לאמרו שמעי נא את בעצמך כאשר אספר ובל תניחוני לכות, וספר כי הוא ואשמו נטעו לבעיעו וברוך עשרו בקרעפע א' וראו כי בעלת

הספרים הבאים נזכרים בקיצור בהערות דלהלן, והם במהדורות אלו:

שוסט': הרה"ח ר' מרדכי שוסטערמאן ע"ה (ז'לאבין תרע"ד - ברוקלין תשנ"ה).
קובץ "סיפורי חסידים" בתוך ספרו 'למען ידעו... בנים יולדו - מז'לאבין לניו
יורק', כפר חב"ד תשנ"ז, עמ' 207-311. להלן: שוסט' (עם ציון האות).

רמ"ח: קונטרס רמ"ח אותיות - פתגמין קדישין מכ"ק רבותינו הקדושים וזקני
חסידי חב"ד. נרשמו מפי המשפיע הרה"ח ר' שמואל גרונם אסתרמן נ"ע (ועמבין
תרי"ג (תר"כ?) - קרימנצ'וג תרפ"א). נדפס בכמה מהדורות. להלן: רמ"ח (עם ציון
האות).

בי"ר: 'בית רבי', מאת הר"ר חיים מאיר היילמאן (לעפליא תרט"ו - תרפ"ח).
כולל ג' חלקים: [א] תולדות אדמו"ר הזקן; [ב] תולדות בנו אדמו"ר האמצעי; [ג]
תולדות נכדו אדמו"ר ה'צמח צדק', בניהם ותלמידיהם. נדפס לראשונה בשנת
תרס"ב ואח"כ במהדורות רבות. להלן: בי"ר (עם ציון החלק והעמוד).

שמו"ס: 'שמועות וסיפורים' מרבותינו הקדושים. מאת הרה"ח ר' רפאל נחמן
הכהן ע"ה (רודניא תרנ"ז - כפר חב"ד תשמ"ח). בשנת תשכ"ד נדפס בכפר חב"ד
החלק הראשון של ספרו זה, שבו נכתבו דברים כהווייתם, בסגנונו וכמיטב זכרונו.
להלן: שמו"ס (עם ציון העמוד והאות).

לקו"ס: 'לקוטי ספורים'. זכרונות, ספורים ופתגמין קדישין מרבותינו הקדושים, מאת
הרה"ח ר' חיים מרדכי פרלוב ע"ה (חרסון תר"נ - מלבורן תשל"ח). מהדורה
ראשונה: כפר חב"ד תשכ"ו (ואח"כ בכמה מהדורות). להלן: לקו"ס (עם ציון
העמוד והאות).

לשמע און: זכרונות, סיפורים ופתגמין קדישין מאת הרה"ח ר' שניאור זלמן
דוכמאן ע"ה (האמיל תרנ"א - ברוקלין תשל"ל). מהדורה ראשונה: ניו יורק תשכ"ג
(ואח"כ בכמה מהדורות). להלן: 'לשמע און' (עם ציון המדור והאות).

מגדל עז: מאמרי תורה וחסידות מאת רבותינו הקדושים נשיאי החב"ד וגדולי
תלמידיהם. מאת הרה"ח ר' יהושע מונדשיין ע"ה (ת"א תש"ז - ירושלים תשע"ה).
כפר חב"ד תש"מ. להלן: 'מגדל עז' (עם ציון העמוד).

לקוטי רשימות ומעשיות

למען ידע דור אחרון, בנים יולדו, את פועל ה' וגבורותיו
למען עבדיו הצדיקים הקדושים, ארשום מעט
מהסיפורים הנוראים אשר שמעתי מפי אנשים נאמנים,
ומפי החסיד המפורסם ר' גרשון דובער ע"ה.¹

[א]

מפי ר' גרשון דובער, ששמע מהרה"צ ר' הלל ז"ל מפאריטש:

כשאסרו את אדמו"ר הזקן, הוליכו אותו דרך העיר נעוועל; הנכרי שהוביל אותו
היה צמא ונכנס לבית יהודי כדי לשתות, ואמר ליהודי: הנה מוליכים את הרב שלכם
לפטרבורג!

יצא האיש החוצה לאדמו"ר, ויאמר לו אדמו"ר: ברכני, כי כהן אתה!

נודע הדבר לכל אנשי העיר, ונקבצו כולם לשם.

כשיצא אדמו"ר מבית-האסורים ונסע לביתו, עבר שוב דרך העיר נעוועל, ומן הסתם
היתה שם הילולא וחדוה רבה מכל אנשי העיר.

ויאמר להם אדמו"ר ז"ל²: מה אתם רוצים, שאומר לכם חסידות או שאספר מעשה?

הבינו אנ"ש שאם הרבי עצמו שואל אותם אם לספר להם, מן הסתם יספר מעשה טוב.
ויענו לאדמו"ר כי חפצים הם לשמוע מעשה.

אמר להם אדמו"ר: אספר לכם מעשה, כיצד נתהוותה החסידות בעולם;

1. הוא השד"ר ר' גרשון בער מפאהאר, מחסידי אדמו"ר ה'צמח צדק', מוהר"ש ומוהרש"ב. תלמידו של
הרה"ק ר' הלל מפאריטש. אודותיו בס' 'חסידי הראשונים', ב, כפ"ח תשס"ה, עמ' 32-43.
2. השווה בי"ר, א, עמ' לד הע' ב.

לבעש"ט נבג"מ נודע שבאחד ההיכלות כלוא שם קדוש, ומפתח ההיכל נתון בידי של הס"מ (ור' גרשון דובער שמע מחסידים איך בא מפתח ההיכל לידי הס"מ, כי בשעה שעמד בית-המקדש השני להיחרב לא הסכים לכך הס"מ, מאחר וגלות בבל [בחורבן הבית הראשון] היתה רק במשך שבעים שנה. עד שאמרו לו שהשם שבו תלויה הגאולה יהיה תחת ידו, והסכים).

אמר הבעש"ט ז"ל, שהוא יוריד את הס"מ ויקח ממנו את השם. אמרו לו מלמעלה שסכנה גדולה בדבר, ויען הבעש"ט ז"ל: לא אירא! כי כן ציוה עלי אבי ז"ל שלא אירא משום בריה שבעולם, אלא רק מה' יתברך לבדו!

הוריד הבעש"ט את הס"מ למטה³.

- איך לא נתייראת להורידני? שאל אותו הס"מ - הלא מיום שנברא העולם לא הייתי בעולם אלא רק פעמיים או שלוש פעמים!

(ר' גרשון דובער לא זכר האם פעמיים או שלוש פעמים. ואנ"ש אומרים ששלוש הפעמים הם: בחטא עץ-הדעת, בחטא העגל ובחורבן הבית הראשון).

לקח הבעש"ט מידי הס"מ את חיצוניותו של אותו שם, וממנה היא כל תורת החסידות. ופנימיות השם נשארה תחת ידו של הס"מ, עד כי יבוא שילה במהרה בימינו, והוא יוציאנה מידי הס"מ אי"ה. אמן כן יהי רצון!⁴

[ב]

אדמו"ר האמצעי בשם הבעש"ט זצ"ל:

פעם היתה מלחמה בין שני מלכים מאומות העולם, מלחמה שנמשכה שבע שנים. ותכלית המכוון מן המלחמה היה שיצא איזה ניגון טוב מקולות המנצחים והמנוצחים, ומניגון זה נעשה בעל-תשובה אחד.

ולשם כך היתה כדאית כל המלחמה!⁵

3. ראה 'שארית ישראל' להרה"ק מווילעדניק עמ' קלה (במהדורות תשנ"ח ותשס"ב). וראה שם במבוא עמ' 94 הע' 7), ומשם נעתק ל'קובץ מכתבים מקוריים מהבעש"ט ז"ל ותלמידיו זי"ע', וינה תרפ"ג, עמ' עב אות א.

4. ראה גם לקו"ס עמ' ט אות ב.

5. מאה שערים דף כח סוס"י ח מאדה"ז בשם הבעש"ט באו"א קצת. השווה 'תורת חיים' לאדמו"ר האמצעי סו"פ ויחי (אותיות יד-טו שם מיוסדות כנראה על מא"ש).

[ג]

רש"ג [ר' שמואל גרונם אסתרמן] שמע מר' שאול מ"ץ דקובליץ, ששמע מאיש נאמן, שהוא עצמו שמע ממשרתו של הבעש"ט:

פעם, בליל חורף, העיר הבעש"ט את משרתו זה, ואמר לו: קום ובוא עמי אל הנהר, כי צריך אני לטבול!

לקח עמו המשרת גרון [לבקוע את הקרח] ונר אחד. באמצע הטבילה עמד הנר לכבות, אמר לו הבעש"ט שיקח נר אחד מהקרח [היינו גליד קרח] וידליק אותו.

עשה המשרת כדברי הבעש"ט, ו"נר" זה האיר עד שסיים הבעש"ט את טבילתו.⁶

[ד]

רש"ג שמע מאיש נאמן (שמו לוי'ק) ששמע מהשו"ב דק"ק אודסה:

כשהיה לוי'ק זה אצל השו"ב דאודסה, פנה השו"ב לאשתו ואמר: שמעי בעצמך מה שאני מספר, ואל תניחי לי לכזב!

וסיפר שהוא ואשתו נסעו למרחצאות, ובדרך חנו בפונדק אחד שבעלת-הבית היתה זקינה מאוד, ואיתה גרו בני משפחתה הרבים וכולם בניה ונכדיה וצאצאיהם. התפלאו השו"ב ואשתו למראה עיניהם, והזקינה שראתה שהשו"ב הוא מן החסידים, סיפרה לו את סיפורה:

בהיותי בת עשרים-וחמש נתעגנתי מבעלי, ואז יצא בעולם שְׁמֵעוּ של הבעש"ט ונסעתי אליו. מכיון שלא יכולתי בשום אופן לגשת אליו עבדתי כמשרתת אצל הרבנית, ואחרי שהרבנית הכירה אותי לאשה כשירה השתדלה עבורי אצל הבעש"ט ובאתי לפניו.

סיפרתי לבעש"ט שנתעגנתי ונותרתי עם ילד קטן, וביקשתי ממנו שיושיעני.

הניח הבעש"ט את ראשו על ידיו, אחר-כך הרים ראשו ואמר לי:

אינני יכול לעזור לך! בעלך אמנם מת, אבל אין על כך עדים, ואת חייבת להישאר עגונה כל ימי חייך!

6. שוסט' (ג). רמ"ח (נב). השווה 'גנזי נסתרות - אור ישראל' סעיף קז.

ואצל שוסט' נוסף: ומר"מ ר"י אבן-שמים [=ר' יחזקאל הימלשטיין] שמעתי באופן אחר, שהבעש"ט צוה לטבול את הנר, וכשהטבילו - נדלק! ואמר, שכעת נתעוררה לרדת לעולם-הזה נשמה כזאת שמהקרח תעשה אור (כמדומני כך אמר לי), וכוונתו על נשמת אדמו"ר הזקן.

ועוד הוסיף הבעש"ט ואמר לי: בתי! אם תבטיחי לי שתהיי אשה כשירה כל ימיך, אברך אותך שתראי כמה דורות מבנך זה, וגם תהיי עשירה!

הבטחתי לבעש"ט, והנה עתה כל אלו הם צאצאיי עד חמישה דורות, ואני עתה בת מאה וחמש שנים.⁷

[ה]

בשעה שהיה הבעש"ט אומר "תורה" לפני החברים, עמדה לפניו על השולחן צנצנת קטנה ובה יין המשכר, והיא מליאה כדי מחציתה.

אותם אנשים שעמדו סביבו ולא היו ממקושריו, היו סבורים שהתאדמות פניו של הבעש"ט בעת אמירת ה"תורה" היא מחמת ששתה מן היין המשכר.

שאלו אותו התלמידים מדוע גורם הוא לאנשים שיחשבו כך אודותיו, והשיב להם: כשם שמצוה ש"השומע ישמע", כן מצוה ש"הַחֲדַל יִחְדַּל"⁸!

[ו]

עוד שמע רש"ג מר' פנחס מדוקשיץ, שהוא עצמו שמע ממשרת הבעש"ט זצ"ל:

ר' פנחס זה היה סוחר בשותפות עם מתנגד אחד. פעם נסעו שניהם בדרך לרגל מסחרם, והיות ור' פנחס שמע מכבר כי במרחק לא גדול מאותו מקום נמצא באחד הפונדקים משרתו של הבעש"ט, לכן בנסעם שם אמר לשותפו שברצונו להטות קצת מן הדרך כדי לראות את המשרת הזה. אמר לו שותפו שגם הוא יתלווה אליו.

בבואם לפונדק ראו איש זקן עומד ליד הבית, ושאלו אותו האם כאן מתגורר משרתו של הבעש"ט. הזקן השיב בחיוב, וכששאלו אותו שמא זה הוא בעצמו, השיב שלא הוא, אלא אביו היה משרתו של הבעש"ט.

נכנסו הביתה, וראו שאביו נראה צעיר בהרבה מבנו. סיפר להם האב - משרתו של הבעש"ט - בזכות מה היא אריכות ימיו:

פעם כיבדתי את ביתו של הבעש"ט - ואני לא הייתי משרתו הקבוע - וכשבאתי

7. שוסט' (א). רמ"ח (ג). השווה לקו"ס עמ' יד אות ז.

8. שוסט' (ז). רמ"ח (קב). ושם נוסף: השו"ב ר' מרדכי חפץ הי"ד מריגא סיים בנוסח אחר: כך צריך לתת נתינת מקום ש"החדל יחדל". בשי"פ שמיני תשכ"ו [תורת מנחם - התוועדות' חלק מו, עמ' 375 הע' 60] משמע כהנוסח-אחר. ושם הביאור בהנהגה זו.

לטאטא סביב המיטה שעליה ישן הבעש"ט, ראיתי את נעלי-הבית ("פאָנטאָפּלען") מונחות ליד המיטה, וחשבתי האם להזיזם ממקומם כדי לנקות שם או לא, והחלטתי שלא לגעת בהם. ניקיתי סביבם ואותם לא הזזתי.

כשהקיץ הבעש"ט משנתו שאל אותי: הנגעת בפאָנטאָפּיל?

- לא! השבתי.

- אָה! - אמר הבעש"ט - זאָלסטו לעפּין דערפּאַר הונדערט מיט צוואַנציק יאָהר!
[=בגלל זה תחיה מאה ועשרים שנה!].⁹

[ז]

רבינו הגדול הרב המגיד ממזריטש זצ"ל, למד פעם בחדר אחד עם בנו ר' אברהם "המלאך" ועם אדמו"ר הזקן זצ"ל, כדי שלא ירגישו שאר התלמידים ויקנאו.

ויהי בלמדם, והנה איש אחד דופק בדלת. לא רצה אדמו"ר הזקן זצ"ל לפתוח לו את הדלת, כדי שלא יבטלו מלימודם, ויצו עליו הרב המגיד נ"ע לפתוח לו.

כשנכנס האיש לחדר, פתח הרב המגיד ז"ל את ספר הזוהר, לבש את משקפיו לעיניו, ויאמר לאיש: הנה משתוללת עתה שריפה בעירך!

- ומה נעשה עם ביתי? שאל האיש בבהלה,

- ביתך לא ניזוק - אמר לו הרב המגיד - כי הוא עומד בסמיכות לאוצר התבואה, ובאו חיילים לכבות את האש שלא תשלוט בתבואה, וכך ניצל גם ביתך מן הדליקה.

אותו אדם היה באמצע נסיעתו לרגל חיפוש פרנסה, וכל ביאתו אל הרב המגיד היתה רק בדרך אגב, אבל המגיד המשיך ואמר לו:

שוב לביתך, ושם תמצא את פרנסתך. ותיכף בבואך העירה לך לבית ועד הקהל, ושם תמצא את כל הציבור מחפשים אחרי חטאים, מאחר ופרצה מגיפה ר"ל בעיר. תראה כי הקהל חושדים באחד האנשים ומייסרים אותו, ודע לך בבירור שהנחשד נקי מכל עוון, והאיש החושד שמרעיש ביותר על הנחשד, הוא הוא עצמו הבעל-עבירה! תאמר לו אתה: רשע! תן תודה! ואז יודה בחטאו.

שמע האיש לקול רבינו, שב אל ביתו וראה כי כנים כל דבריו של אדמו"ר: היתה

9. שוסט' (ב). רמ"ח (נא).

שריפה בעיר, וביתו ניצל הימנה, ונוכח כי יש ממש בדבריו (כי רבינו המגיד נ"ע סיפר לו בכוונה אודות השריפה, כדי לאמת את דבריו ולהציל את הנחשד מן היסורים).

הלך מיד לבית הוועד ומצא ככל דברי אדמו"ר, שנאספו כל אנשי העדה ומייסרים לאחד מהם כדי שיודה בחטאים, ואיש אחד מרעים ומרעיש עליו בקול רעם ורוגז יותר מכל שאר האנשים.

עשה האיש כדברי המגיד, וקרא אליו: רשע! תן תודה! אתה בעצמך הוא החוטא! והודה החוטא בחטאו.

ומה שפתח הרב המגיד את ספר הזוהר, הוא מפני שהאור¹⁰ שנברא ביום הראשון נגנז בתורה.¹¹ ומה שלבש את משקפיו, הוא כדי שיוכל האור להצטמצם ולראות דברים גשמיים.¹²

[ח]

המגיד סיפר שהס"מ אמר בזה הלשון: בעריל האָט מיך אָפגעסמאַרעט אַ זייט, איך וועל זיך פיר איהם נעמען! [=בעריל "מרח לי צד"?], אני אנקום בו!¹³.

[ט]

ר' ברוך תאמארעס סיפר, ששמע מאדמו"ר הזקן נ"ע, שאילו היה הרמב"ם בזמנו של הרב המגיד, וואָלט ער בייא איהם געהייצט די הרובעס נאָר צו הערן פון איהם מושפּלוּת! [=היה מוכן להסיק אצלו את תנורי החורף, לו רק ישמע ממנו מושכלות!].

וביאר הרש"ג, מפני שזה שכל אנושי וזה שכל אלוקי.¹⁴

[י]

אדמו"ר הזקן אמר בזה הלשון: ביין רבי'ן [המגיד] אַזי וויא אויבן, אזיי איז געווען

10. לקט מתורת חב"ד בענין זה נדפס בנספח לס' 'שבחי הבעש"ט' (מהדורת מונדשיין, ירושלים תשמ"ב), עמ' 256-257. וראה שם עמ' 261-263 לקט מספרי חסידות נוספים.

11. ראה 'לקוטי שיחות', ב, עמ' 444.

12. ב'סיפורים נוראים' לר"י מקיידאן (מהדורת מונקאטש תרנ"ד), עמ' יא ד"ה לתת זכרון, מסופר באופן אחר ובשינויים.

13. נוסח אחר: אדמו"ר הזקן סיפר, ששמע, שהס"מ אמר: בערל האָט מיר אָפּגיריסן אַ זייט, וועל איך

זיך נעמען צו אים! [=בערל קרע ממני צלע, אני כבר אטפל בו!]. שוסט' קלה, במדור 'אדמו"ר האמצעי'!

14. שוסט' (כט). רמ"ח (קצד).

אונטן (בחינת מרכבה כו'); דעם ערשטען טאָג ראש-השנה איז געווען שרעקליך, אַז פּוּלַט (המשרת)¹⁵ האָט מורא געהאַט צו שטיין באַ דער טיר. און דעם אַנדער טאָג איז געווען "רחמים" (כי היום הראשון הוא "דינא קשיא" והיום השני "דינא רפיא").

[=אצל הרבי (המגיד) כפי שהוא בעליונים, כך היה בתחתונים (בחינת מרכבה כו'); היום הראשון של ראש-השנה היה נורא, עד כי פּוּלַט (המשרת) היה ירא לעמוד בפתח חדרו של המגיד. ואילו היום השני היה "רחמים" (כי היום הראשון הוא "דינא קשיא" והיום השני "דינא רפיא").]

[יא]

מעשה מהמגיד נ"ע עם ר' אהרן מקרלין, שהלשינו עליו אנשי עירו לפני המגיד שהוא מקפיד מאוד, "שרף" ממש.

אמר לו המגיד בזה הלשון:

גלויבט מיר ר' אהרן, אַז איך און איר זיינען ניט ווערט דעם פּאַנטאַפּיל פּון דעם קלענסטען אידן! [=האמן לי ר' אהרן, שאני ואתם איננו שווים את ה"פּאַנטאַפּיל" (בעל-בית) של היהודי הפשוט ביותר!]¹⁶.

[יב]

אדמו"ר הזקן אמר:

כל מה שאני אומר דא"ח הוא רק מסעודה ראשונה (של המגיד נ"ע), און איך האָב נאָך פעק פעק [=ויש אתי עוד חבילות חבילות]. ומהסעודה השניה והשלישית עוד לא התחלתי לדבר!¹⁷

[יג]

מפי ר' גרשון דובער, ששמע מפי בנו של בן-אחי הגאון ר' משה חפץ ז"ל בְּצ'אָוס:

אדמו"ר האמצעי נבג"מ הי' פעם בְּצ'אָוס; הגאון העצום ר' משה חפץ זצ"ל היה אז זקן מאוד ועיניו כהו מראות, ובן-אחיו הנ"ל היה לומד לפניו מתוך הספר, והוא היה שומע.

15. בבוצינא קדישא אות ז כותב ששמו הי' ר' אלימלך המכונה פילט, והי' אחיו של ר' אליעזר ליפא אביהם של ר' זוסיא ור' אלימלך. וראה שבחי הבעש"ט (מהדורת תשכ"א) עמ' פ.

16. רמ"ח (מז).

17. שוסט' (סו). רמ"ח (צ).

כששמע הר"ר משה שאדמו"ר "בן הרב" בא לעירו, שלח אליו וביקשו לבוא לביתו, כי הוא זקן ואינו יכול ללכת אליו. בא אליו אדמו"ר האמצעי, והוא כיבדו מאוד והושיבו לידו.

שאל אותו אדמו"ר: האם מכירים אתם את אבינו?

- כן! ענה הר"ר משה - אני מכירו! וסיפר:

פעם באה אלי אשה עגונה ובידיה גביית-עדויות מדיינים רבים, וביקשה שאתיר אותה מעגונותה. עיינתי בשריותא דהאי איתתא וראיתי שהיא מותרת להינשא, אך כדי לאפשרוי גברא שלחתי גם לאביכם שיצטרף להיתר. השיב לי אביכם שאעיינ ב"תוספות" פלוני (יש-אומרים שהשיב לו בזה הלשון: לפי דברי ה"תוספות" בפרק החולץ, יש לפקפק).

כשקיבלתי את מכתבו נתמלאתי חרון, וכתבתי לו שדברי ה"תוספות" ידועים לי, ובכל זאת האשה מותרת! השיב לי אביכם שנית, שנמתין עוד שבועיים! נתקצפתי עוד יותר, אך מכיון שכבר התחלתי עמו, לא רציתי לשנות מדבריו.

כעבור ימים ספורים הגיע בעלה של האשה העגונה! אז ידעתי כי ה' עמו, אבל שלחתי אליו מכתב נוסף ושאלתיו: מכיון שעל-פי דין-תורה האשה מותרת היתה להינשא, אם-כן שוב אין היא אשת-איש - אף שבעלה בחיים - מאחר ו"משפטי ה' אמת"!

השיבני אביכם: יתכן וגביית-העדות לא היתה כראוי, ואם-כן גם על-פי דין-תורה אין היא מותרת!

חקרתי את הענין, ומצאתי כדבריו! סיים הגאון ר' משה חפץ את סיפורו.¹⁸

[יד]

בחתונה הגדולה שהתקיימה בעיר ז'לובין היו כמה קדושי עליון, ובתוכם גם הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיצ'וב ואדמו"ר הזקן וכמה מחסידיו.

באו כמה נשים להתברך מפיו של הר"ר לוי יצחק, והוא הניח ידיו על ראשן וברך אותן.

חסידי אדמו"ר הזקן שלא ראו מעולם כדבר הזה, שאלו את אדמו"ר "מאי האי",

18. על ביקורו של אדה"ז אצל רמ"ח בצ'אוס ראה ב"ר, א, עמ' לט, ושם בהע' ג מסופר גם על ביקורו של אדמו"ר האמצעי אצלו.

והשיב להם אדמו"ר בזה הלשון: ¹⁹ וואָס מיכאל (המלאך) איז אויבן, איז ער אונטין! [=מה שהמלאך מיכאל בעליונים, הרי הוא (ר' לוי יצחק) בתחתונים!].²⁰

[טו]

רש"ג שי' אמר, ששמע מאדמו"ר [הרש"ב] שליט"א בשם אדמו"ר הזקן, שקבלה בידם שלא לקבוע חתונה בחודשים תמוז ואב.²¹

[טז]

איש אחד חשוך בנים בא אל אדמו"ר הזקן וביקש ממנו "הבו לי בנים!" שלח אותו אדמו"ר אל הרה"ק ר' שלמה מקרלין.

הבטיח לו הרה"ק ר' שלמה בנים, אך בתנאי, שכשיוולד לו בן יתן לו להר"ר שלמה סכום מסויים של כסף.

כשחזר האיש לביתו מצא שאשתו כבר מעוברת, אבל הוא לא ידע מזה לפני כן. וכשילדה אשתו מיאן לתת להר"ר שלמה את הסכום שהבטיח, וטען שאשתו נתעברה עוד לפני שהר"ר שלמה נתן את ברכתו!

אמר לו אדמו"ר הזקן שהוא חייב לשלם, מאחר והקב"ה צפה שהר"ר שלמה עתיד להבטיח לו בנים, ולכן נתעברה עוד לפני ברכתו. וכעין המעשה בגמרא (מסכת עבודה-זרה סה, א) רבא אמטי ליה קרבנא לבר שישך כו', אתון איכא עלייכו אימתא דמלכותא כו' [אע"פ שבאותה שעה לא היתה עליו אימת המלכות, רק מאוחר יותר].

[יז]

הגאון החסיד ר' ברוך מרדכי מבופרויסק זצ"ל נסע פעם לחתונה של מישהו מבני משפחתו, ונזדמן לו לראות בדרכו את הרב מוולפא. ביקש אותו הר"ר ברוך מרדכי לומר "תורה", ואמר לפניו בהתלהבות עצומה.

19. להעיר גם מדברי אדה"ו - בי"ר, א, עמ' 126 הע' ה. ובשמו"ס עמ' כב אות טו: ער איז דאך מלאך מיכאל.

20. שוסט' (צד) ורמ"ח (א) בהשמטת פרטי הנהגתו של הר"ר לוי"צ: בעת החתונה הגדולה ראו החסידים את הנהגתו (של רלוי"צ) ונתפלאו [רמ"ח: ונתפעלו!], וישאלו את אדמו"ר הזקן וכו'. וראה בס' 'מסע ברדיטשוב' פרק "אהבת הצדיקים: הרה"ק מברדיטשוב ורבינו הזקן".
21. שוסט' (נה).

שאל אותו הר"ר ברוך מרדכי: הרי זה זמן רב שנתרחקתם מעל רבכם הרב המגיד זצ"ל, וכיצד זה לא דעכה ההתלהבות?

השיב לו הוואלפער במשל:

איש אחד היה שכחן ביותר, וכשהיה פושט את בגדיו לפני לכתו לישון, הנה בקומו בבוקר היה שוכח היכן הניח אותם. החליט האיש לכתוב על דף נייר היכן הניח כל בגד, אם למראשותיו או למרגלותיו, ויעש כן. ומדוע שלא יחשוש שמא ישכח היכן ראשו והיכן רגליו? אלא, שדבר "עצמי" אין שוכחים!

וכך בנמשל (בזה הלשון אמר לו): די ווערטער זיינען זייער עצם'דיקע [=דיבורים אלו הם "עצמיים" ביותר], ולא שייכת בהם שיכחה!

רצה הוואלפער לנסוע עם הר"ר ברוך מרדכי אל אדמו"ר הזקן, אך בני-ביתו של הר"ר ברוך מרדכי לא הניחו לו שלא להיות בחתונה.

כשבא הר"ר ברוך מרדכי לאדמו"ר הזקן וסיפר לו את דבר הפגישה, הקפיד עליו אדמו"ר על שלא הביאו אליו, ואמר שהוא היה מתקנו [מנפילתו].²²

[יח]

הגאון החסיד ר' ברוך מרדכי אב"ד בוברויסק כתב פעם "שטר שותפות" לשני שותפים; במשך הזמן פרץ סכסוך בין השותפים, ונסעו לאדמו"ר הזקן שיפשר ביניהם. ביקש מהם אדמו"ר שיראו לו את ה"חווה" שערכו ביניהם, וראה שסכסוך זה כבר הוברר בשטר מראש, ואיש מהם אינו יכול לבוא בטענה.

כעבור זמן מה פרץ ביניהם סכסוך נוסף, שוב נסעו לאדמו"ר הזקן, והרבי מצא שב"חווה" נצפּה סכסוך זה ועוד כל מיני סכסוכים ורמאויות. שאל אותם אדמו"ר מי כתב להם את שטר-השותפות, ואמרו לו כי הוא מעשה ידיו של הר"ר ברוך מרדכי.

הקפיד עליו אדמו"ר הזקן, על שהעלה בדעתו את כל מיני הרמאויות שיכולים להתהוות!

[יט]

אדמו"ר הזקן השתתף פעם באסיפה בענייני הכלל, ואמר בזה הלשון: באין ברירה דארף מען זיך פּאַרלאַזען אָף דעם אויבערשטען [=באין ברירה יש לסמוך על הקב"ה].

22. בי"ר, א, עמ' 130 הע' ה באו"א. שמו"ס עמ' קסח אות טו באו"א. וכן בלקו"ס עמ' רצ אות כב.

וביאר הרש"ג שי': בסדר ההשתלשלות הוקבע הסדר של "אורות בכלים", ולכל דבר צריך שיהיה "כלי" (כענין "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"). אבל כשאי-אפשר לעשות שום כלי, כי בשכל האנושי אין שום עצה כיצד לעשותו, אזי צריכים להמשיך מלמעלה מסדר ההשתלשלות. והרמז לזה הוא בפסוק "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך"²³ (שהוא יעשה לך "כלי").²⁴

[כ]

הר"ר לוי יצחק מברדיטשוב שאל את אדמו"ר הזקן, מדוע פסק [בסידור] שהתפילין צריכים להיות פרודות (עד התיאורא), הלא יחדיו שמעו²⁵ מהרב המגיד ששמע מהבעש"ט שהיה בהיכל המשיח וראה שם את התפילין של המשיח, ולא היו פרודות? ועוד, הרי הווילנער (כך היה לשונו) פוסק גם הוא שהתפילין צריכים להיות פרודות,²⁶ ומסתמא אינו כן.

על השאלה הראשונה השיב לו אדמו"ר: לא בשמים היא! ועל השאלה השניה אמר: "השליך משמים ארץ תפארת ישראל"; 'שמים' היינו אש ומים, שהם אהבה ויראה. 'ארץ' היא בחינת המלכות, תורה שבעל-פה. 'תפארת ישראל' הוא זעיר-אנפין שבאצילות. ו"השליך משמים ארץ", שגם ללא אהבה ויראה יכולים לכוין לאמיתה של תורה.

והביא לו אדמו"ר שלוש ראיות:

[א] המגיד שהיה בא אל בעל ה"בית יוסף" רק בעת לימוד המשנה, כי המשניות היו שגורות בפיו והיה יכול להיות באותה שעה בבחינת ביטול ואהבה ויראה, אבל בשעה שכתב את ה"בית יוסף" לא בא [נוסח אחר: אבל בעת לימוד ההלכה לא בא אצלו, מפני שלא היה יכול להיות אז בבחינת ביטול], ומכל-מקום הלכה כמותו. הרי שיכולים לכוין לאמיתה של תורה גם ללא אהבה ויראה, מפני ש"השליך משמים ארץ תפארת ישראל"²⁷.

[ב] מעשה שהיתה הלכה אחת ברמב"ם שכל העולם לא הבינוה, וצדיק אחד התפלל ובכה במר נפשו שיגלו לו מן השמים [והתענה. נוסח אחר: ועשה שאלת חלום], והודיעו לו את הפירוש. רצה אותו אדם לזכות את הרבים ומסר את הפירוש [נוסח אחר: נסע

23. ראה תורת אדמו"ר הצ"צ בשם הבעש"ט ב'פלח הרמון' בראשית עמ' 124 אות ח.

24. שוסט' (מג). ברמ"ח (כד) בקיצור קצת בביאור רש"ג.

25. אצל שוסט' (צא) נאמר "קיבלתי ממורי שסיפר" (ולא שהם שמעו ממנו יחדיו).

26. אודות הלכה זו ראה קובץ 'הערות וביאורים - אהלי תורה', גל' תתכא (ש"פ מטו"מ תשס"א), עמ' 79 הע' 6.

27. ראה 'תורת חיים' בראשית נ, ד (סוף אות יח).

לווילנא] להדפיסו. המגיה באותו בית-דפוס היה שיכור אבל למדן גדול (ובעל חושים טובים, ונפל בשיכרות, וסבב בבית-הדפוס להגיה איזה ספרים בשעה שפג יינו ממנו, ומזה היתה פרנסתו. ובא לידי הפירוש, ושאל מי שלח להדפיסו. אמרו לו כי רב פלוני שלח זאת, ואמר השיכור שלא כך הפירוש), והוא אמר פירוש אחר ברמב"ם, (וסיים אדמו"ר:) וכיון אל האמת! והוא מפני ש"השליך משמים ארץ תפארת ישראל".

[ג] פעם היו צריכים לשאול מבעל ה"אור החיים" שאלה בעת דביקותו,²⁸ לקחו נער בן טובים שלא ראה קרי מימיו [נוסח אחר: והטבילוהו], ונגע בו באצבעו הקטנה וינערהו מדביקותו,²⁹ ואז היה יכול להשיב ולפסוק את ה"שאלה". הרי שבשעת דביקותו (אהבה ויראה וביטול) לא היה יכול לפסוק ההלכה, מפני ש"השליך משמים ארץ תפארת ישראל".³⁰

כן סיים אדמו"ר הזקן בכל פעם³¹, "השליך משמים ארץ תפארת ישראל".³²

[כא]

אדמו"ר הזקן אמר: איר וויסט ניט דעם מְקִיף פון חסידות! אַ חסידישע שטיבעל פועל'ט אויך! [=אין אתם יודעים את כוחו של ה"מקיף" דחסידות! "שטיבל" חסידי פועל גם הוא!].³³

עוד אמר (על שהחסידים ריחקו אחד שנכשל בענין עכור): ניין! ניין! איר זאָלט אים מקרב זיין! [=לא! לא! עליכם לקרב אותו!], אולי בגלל זה יִפְּשֵׁל פעם אחת פחות. איר וויסט ניט וואָס עס איז פֿאַר אַיין תענוג למעלה אַז אַ איד טוט מיט איין עבירה ווייניקער! [=אין אתם יודעים איזה תענוג הוא בעליונים כשיהודי עובר עבירה אחת פחות!].

28. אצל שוסט' (צא): פעם גזרו גזירה על היהודים, וילכו אל ה"אור החיים" הקדוש לבקשו כדי שיתפלל לה', והוא היה אז בעת דביקותו ולא יכלו לעוררו מדביקותו.

29. אצל שוסט': הרי שהאהבה והיראה שלו היו גדולים מאוד, ומכל-מקום בשו"ת בעל ה"נודע ביהודה" הלכה כר' יחזקאל לאנדא. (כעין זה התבטא אדמו"ר מוהרש"ב, שהלכה כהנוב"י ולא כאוה"ח). [וראה 'היכל הבעש"ט', ג, עמ' קמ-קמא].

30. עוד על יראה ולומדות: בס' נר ישראל - ליקוטים מהרה"ק ר' פנחס מקוריץ אות כג (וראה מ"ש ע"ז בס' נתיב מצותיך חלק התורה שביל א סי' יב). תור"ש עמ' 237.

31. בסיפורי 'מרחפת' (ברוקלין תשכ"ח) עמ' לה סעיף יט, שעל האוה"ח סיים אדה"ז: ומ"מ אין הלכה כספרו פר"ת ולעו"ז וכו'.

32. שוסט' (צא). רמ"ח (ה).

33. שוסט' (עד). רמ"ח (פד) (ושם הנוסח: אַ שטיבל פועל'ט אַ סאָך [=שטיבל פועל הרבה]). הביאור בשם רש"ג (דלהלן) ליתא ב'לקוטי רשימות ומעשיות'.

רש"ג פירש על-פי מה שאמר ר' פנחס דאָקשיצער [נוסח אחר: ר"י רדושקיביצער] שבעבירה יש לנפש האלוקית יסורים כמדקירת חרב. וזהו גם-כן ענין גלות השכינה, רע מר ממות.³⁴

[כב]

פעם היה אדמו"ר הזקן בראש-השנה אצל הר"ר מנחם מענדל נ"ע מהורודוק, וכשהלך הר"ר מענדל לביתו בצהרים לסעודת יום-טוב, ראו כי אדמו"ר עדיין לא חזר מבית-המדרש.

שלח הר"ר מענדל שליח לראות היכן עומד אדמו"ר בתפילתו, חזר השליח ואמר שהוא עומד בדביקות.

הלך הר"ר מענדל בעצמו לראות, הביט עליו מעט, חזר לביתו ואמר לכל הנוכחים שם בזה הלשון: דער אויבערשטער פרייט זיך מיט אים, און ער פרייט זיך מיט דעם אויבערשטען. לאָמיר עסין וואַרמעס! [=הקב"ה שמח בו, והוא שמח בקב"ה. הבה נאכל את סעודת הצהרים!].

וציוה על כל העומדים שם, שבשעה שיבוא אדמו"ר לסעודה לא ירבו בכבודו מכפי שנהגו בו תחילה.³⁵

[כג]

אחרי הרעש והמחלוקת נסע ה"שפּאָלער זיידע" נ"ע לאדמו"ר הזקן נ"ע, התלבש בבגדים פשוטים, ושמע ממנו את קריאת-התורה.

ביציאתו אמר ה"זיידע" בזה הלשון: ממש כנתינתה מסיני!

[כד]

ר' אברהם מזעמבין שמע מר' דוב ב"ר אברהם, שאדמו"ר הזקן אמר: על-ידי ה'תניא' יכולים להיות חסיד כמו אברהם אבינו!³⁶

34. כעין זה בשמו"ס עמ' מו אות ד מאדמו"ר מוהר"ש.

35. רמ"ח (מח). בבי"ר, א, עמ' 22 הע' ג בשינויים קלים. ובנוסח דידי' (בדברי הרמ"מ) טעם לשבח.

36. ראה גם 'לשמע-אזן', מדור אדה"ז, אות ת. במכתב הרב שאול דב זיסלין ביתר הרחבה (נדפס

בשבועון 'כפר חב"ד', גל' 1021). שוסט' (נח).

[כה]

רב אחד נסע לבחון את אדמו"ר הזקן, ולא נתנכר בפניו, ונכנס ל"יחידות". אדמו"ר הרגיש בכבודו, כי אדם גדול היה, ביקש ממנו שישב וחלק לו כבוד. אמר לו אדמו"ר את האכסניות שיתאכסן בהן בדרך חזרתו, ואמר לו שבהומיל יתאכסן אצל הר"ר אייזיק. כתב אדמו"ר הזקן מכתב לר' אייזיק, וביקשו שיכבדהו בכבוד גדול, כי אדם חשוב הוא.

חלק לו ר' אייזיק כבוד רב, וביקש לשמוע ממנו את חוות-דעתו על אדמו"ר.

והשיב לו, בזה הלשון שמעתי ממנו: אמר לי המגיד על הבעש"ט בזה הלשון, ווען ער וואָלט מיר ניט געזאָגט אַז ער איז אַ ילוד אשה, וואָלט איך ניט געגלויבט. און איך זאָג אָף אים אויך אַזוי! [=אמר לי המגיד על הבעש"ט בזה הלשון: אלמלא אמר לי שהוא ילוד אשה, לא הייתי מאמין. וגם אני אומר עליו כך!]. ור' אייזיק נצטער על שלא שאל אותו לכוונתו, האם הוא (הרב) אומר כך על אדמו"ר הזקן, או שכך אמר אדמו"ר על המגיד.³⁷

[כו]

במשפחתו של אדמו"ר הזקן היתה פעם חתונה, ושלח אדמו"ר מכתב לר' בנימין קלעצקער והזמינו לחתונה. אותה שעה היה ר' בנימין חולה במאוד, אך כשהגיע מועד החתונה ביקש שיקחוהו ויביאוהו אל החתונה. מחלתו התגברה עליו ביותר, אבל הוא צעק ללא הרף שחייבים לקחת אותו ללא שום תירוץ! כי הוא היה בטוח, שאם אדמו"ר שלח לו מכתב להזמינו, הרי שהוא מוכרח לבוא לשם.

הביאו אותו לחתונה בעגלה, הניחוהו באכסניה וסיפרו לאדמו"ר הזקן שהוא כאן.

37. שוסט' (מ). ברמ"ח (קעט) בשם רש"ג בכמה שינויים בזה"ל:

מעשה באחד מגדולי רבני פולין שרצה להכיר את אדמו"ר הזקן התלבש בבגדים פשוטים שלא יכירו בו שאדם גדול הוא, אבל אדמו"ר הזקן הכירו ואמר לו: לא נאים אלו לאיש כזה! ונתן לו אדמו"ר בגדי לבן מביתו.

כשרצה הרב לחזור לביתו, היה צריך לנסוע דרך הומיל, אמר לו אדמו"ר שכשיהיה בהומיל יכנס לר' אייזיק. ולר' אייזיק כתב אדמו"ר הזקן מכתב בזה הלשון: הוזהר בכבודו של זה כי אדם גדול הוא. והיה ר' אייזיק משמש את הרב ככל יכלתו.

בשעת פרידתם שאל אותו ר' אייזיק לחוות דעתו על אדמו"ר הזקן. והשיב: שמעתי ממנו, שאלמלא שמע מרבו שהבעש"ט הוא ילוד אשה - לא היה מאמין בזה. וגם הוא כן.

הסתפק רבי אייזיק בדבריו, האם אדמו"ר הזקן שמע מהמגיד ואמר "גם הוא כן" על המגיד נ"ע, או שאותו גדול מפולין אמר "גם הוא כן" על אדמו"ר הזקן.

ונצטער ר' אייזיק מאוד על שלא שאל אותו על מי נאמרו הדברים.

ציוה אדמו"ר להביאו אליו, אך הוא לא היה יכול ללכת בשום אופן. אמר להם הרבי שיביאוהו אליו בעגלה, ויעשו כן, והושיבוהו על ספסל ליד אדמו"ר.

נתן לו אדמו"ר כוס בירה ואמר לו לשתותה, והוא שתה אותה עד תומה. נתן לו הרבי כוס שניה ושלישית, ואמר לו: לך ורקוד "קאראהאד" עם החסידים! עמד ר' בנימין ממקומו בריא אולם, ויצא בריקוד עם החסידים.

[כז]

פעם הראו לאדמו"ר הזקן יריעה של ספר-תורה, ואמר בתמהון: מה זה שאני רואה "פֶּאַנטָפִיל" [=נעל-בית] ביריעה!?

נוצר הסופר, שבשעה שכתב את היריעה הזו דרשה ממנו אשתו שיקנה לה פֶּאַנטָפִילען (כנראה רק פֶּאַנטָפִיל אחד).

[כח]

אדמו"ר הזקן אמר פעם לר' זלמן מקוֹרְנִיץ:
ה'עץ חיים' הוא ספר מוסר ("מוסר ספר"), ה"זוהר" הוא חסידות, ה"גמרא" היא קבלה, וה"עין יעקב" הוא קבלה מעשית.

ר' אברהם ז"ל (שהיה מ"צ בזעמבין) אמר, שהוא יודע פירושים של דברים.³⁸

[כט]

פעם שר אדמו"ר הזקן בדביקותו את השירה הזאת: כאיל תערוג על אפיקי מים, והיו לטוטפות בין עיניך.
והוא "רצוא ושוב".³⁹

[ל]

ר' אברהם ז"ל [מזעמבין] שמע מאחד, שהוא עצמו היה אצל אדמו"ר הזקן בשבת

38. שוסט' (עא). רמ"ח (סט).

39. 'לשמע-אזן', מדור אדה"ז, אות מב בנוסח שונה. ס' הניגונים נגון ב (ואודותיו במפתח עמ' מד).

פרשת קורח, והיה נוכח בשעה שאדמו"ר הזקן קרא בתורה, וכשהגיע לפסוק "ועבד הלוי הוא" זעק זעקה מרה ("האָט ער דאָס דער לאַנגט דעם ביטערן געשריי"): "הוא! הוא!".
אחר-כך אמר אדמו"ר מאמר על הפסוק הזה (הוא הנדפס ב"לקוטי תורה").

[לא]

אדמו"ר הזקן נסע פעם דרך מאַלאַראָס [=אוקראינה], ובאחד הכפרים לא מצא מקום ללון, אלא רק בבית ערל אחד שהיו בחצירו כלבים מזיקים. וכשהלך אדמו"ר למולם שתקו הכלבים כמו עגלים.
("וראו כל עמי הארץ [כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך]", צלם אלקים⁴⁰ כו').

[לב]

אדמו"ר הזקן נזדמן פעם לעיר מסויימת, ונתאכסן אצל אחד מחסידיו. לקראת הסעודה שחט בעל-הבית תרנגול-הודו ("ענדיק") לכבודו של אדמו"ר, ומשנמצאה בו "שאלה" שאלו את הרב המקומי והטריף את התרנגול.
היה זה עוף שמן וטוב, והדבר ציער את בעל-הבית מאוד. ראה המשרת את פניו רעים ושאלו על כך, וסיפר לו אודות העוף היקר שהוטרף. יעץ לו המשרת שישאל את פי אדמו"ר, שמא יתירנו.
הראה בעל-הבית לאדמו"ר את ה"שאלה", הביט בה הרבי ואמר בזה הלשון: דער ענדיק איז כָּשֶׁר, נאָר אָף עם ליגט טריפה [=התרנגול כשר, אלא שטריפה רובצת עליו] (הם דברי החכם שהורה לאיסור).⁴¹

[לג]

רש"ג שמע מחסיד אחד מיושבי ארץ-ישראל, שהוא שמע מחסיד אחד שהיה נוסע לאדמו"ר הזקן נ"ע, ששמע בעצמו מפה קדשו שאמר בזה הלשון:
אי איישר חילי, הייתי מתקן שלא לומר בליל-שבת "לכו נרננה" אלא "שיר השירים",

40. כמשנ"ת בתניא.

41. בלקו"ס עמ' ס אות נט באו"א.

כן הייתי מתקן שינהגו גם בארץ-ישראל יום-טוב שני של-גליות, ושיאמרו [בברכת הנחת תפילין] "להַנִּיחַ תפילין"⁴² (בפתח) ולא "להַנִּיחַ" (בקמץ).⁴³

[לד]

אדמו"ר הזקן נ"ע אמר בזה הלשון:

"נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים". פֶּאֶר וּוְאָס הָאָט ער געוואָלט? איז אָף אַ תאוה פרעגט מען קיין קשיות ניט! [=מדוע נתאוהה? אין מקשין קושיות על תאוה!].⁴⁴

[לה]

ר' נח, זקיננו של הצמח-צדק נ"ע (אביו של ר' שלום שכנא), היה מחסידי הר"ר מנחם מענדל מהורודוק נ"ע, והיה מקושר אליו במאוד, עד שלא היה עושה שום דבר קטן או גדול טרם ישאל את פי קדשו של הר"ר מענדל נ"ע. וכשנסע הר"ר מענדל לארץ-ישראל, עלה גם הוא עמו.

פעם שלח אותו הר"ר מענדל נ"ע לחו"ל עבור מעות א"י, ובנסיעתו חזרה טבע בים. והיה זה בערב שבת-קודש.

במוצאי-שבת, כשישב הר"ר מענדל עם החסידים בסעודת מלוה-מלכה, שאל את החסידים המסובים: המכירים אתם את ר' נח?

- מכירים אנו אותו - השיבו החסידים - ועתה הוא בחו"ל!

- לא! - אמר הר"ר מענדל - הוא טבע בים בנסיעתו חזרה, ועתה הוא אתנו כאן, ובא לשאול בעצתי. כי משעה שעלה השמימה בערב-שבת ועד עתה לא דרשו ממנו דבר, אך עתה ביקשו שיתן דין-וחשבון, ופסקו את דינו לשעתיים גיהנם או לשוב לעולם-הזה בגלגול נוסף.

השיב להם ר' נח - המשיך הר"ר מענדל לספר - שכל ימיו לא עשה דבר ללא ששאל את פי תחילה, בדקו הדיינים בספרן של צדיקים ומצאו שאמת בפיו, ונתנו לו רשות לשאול בעצתי גם בדבר הזה.

42. ראה בבאה"ט סי' כה אות ו ובשע"ת שם אות ו.

43. אצל שוסט' (אות נ) בנוסח כמו כאן. בלקו"ס עמ' עג אות פה כותב במקום זה ע"ד ברכת כהנים.

וראה עוד שם דברי רש"ג. ראה עוד: 'כתבי הרח"א ביחובסקי', עמ' צד-צה.

44. באוה"ת בלק עמ' תתקצז בשם אדה"ז, בדרושים הישנים בליאזנא. ראה גם בד"ה יו"ט של ר"ה

תרס"ו קרוב לסופו. שוסט' (סה).

השעין הר"ר מענדל את ראשו על ידו, אחר-כך הרימו ואמר: גיהנם! גיהנם!

לפתע שמעו כל הנוכחים צעקה "אי רבי!" והמקום ההוא נמצא חרוך.

אדמו"ר הזקן ששמע את המעשה הזה, רצה מאוד להתחתן במשפחתו, ולקח את בנו הר"ר שלום שכנא לחתן עבור בתו [הרבנית דבורה לאה], וזכו לבן קדוש ה"צמח צדק" נ"ע.⁴⁵

[לו]

ההבדל בין אדמו"ר האמצעי ובין הר"ר אהרן מסטראסעלע, שהר"ר אהרן לקח את ה"נקודה" מהחסידות ששמע, וחי אתה עד ששמע חסידות חדשה. אבל אדמו"ר האמצעי היה חוזר על כל המאמרים אות באות, בבחינת "נקודה בהיכלא". ואת ה"נקודה" לבדה מצוי ששוכחים.

אדמו"ר הצמח-צדק אמר: אַ קונץ אָן ווערן אין אַזאַ קליינע צייט דעם זיידענס אותיות! [=הרי זה "קונץ" לאבד בזמן כה קצר את ה"אותיות" של זקיני!].

[לז]

אדמו"ר הזקן שלח פעם את הר"ר אהרן מסטראסעלע לחזור חסידות בטערקישע מוהילוב [=מוהילוב שבפודוליא], אבל אחר-כך חזר בו.

שאלו מקורבי הר"ר אהרן את אדמו"ר: מה זה ועל מה זה?

השיב להם אדמו"ר: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. ועוד תירוץ אמר להם וכו'.

[לח]

. אדמו"ר הזקן ראה דרוש אחד של אדמו"ר האמצעי, ומצא חן בעיניו מאוד, ואמר:

אולי דור דור ודורשיו.⁴⁶

[לט]

אדמו"ר האמצעי אמר פעם לוועלקע, העגלון שלו:

45. לזה מרמז בב"ר, א, עמ' 116 הע' ג. ושם משמע שנפטר בנסיעתו לאה"ק. וראה בס' 'מגדל עז' עמ'

רסז-רסח, וב'די אידישע היים', גל' 78, עמ' יב-יד.

46. השווה ב"ר, ב, עמ' 4. וראה גם במכתב מהרי"ל, שם, עמ' 10.

לא טוב הדבר שאנו עושים, שאנו נוסעים בעגלה רתומה לשלושה סוסים וההוצאות גדולות, ואחר-כך אנחנו מתאכסנים בכיתם של עשירים ולא כל האנשים רוצים לבוא אלינו. מוטב היה שנסתפק בסוס אחד, ניסע מעיר לעיר, נעמוד באמצע הדרך ונאמר חסידות!⁴⁷

[מ]

על ר' אייזיק מהומיל קמו מתנגדים רבים ובעלי מחלוקת, שהעזו נגדו הרבה ודיברו עליו דברי גנאי נוראים.

פעם שמע ר' אייזיק שמישהו אומר עליו, שבשעת אמירת "אחד" בקריאת-שמע חושב הוא על אשה.

ר' אייזיק התרגש מאוד, ושאל את אדמו"ר האמצעי, מה גרם לכך שיאמרו עליו דברי גנאי שכאלו שאינם בערכו כלל.

- האם מתפלל אתה תפילת מנחה בבית-הכנסת? שאל אותו הרבי,

- לא! השיב ר' אייזיק.

ציוה עליו אדמו"ר שיתפלל בבית-הכנסת.

והוא פלא!⁴⁸

[מא]

כשנכנס ר' פרץ [חן] מצ'רניגוב (ר' פרץ מְבִשֵׁינְקוֹבִיץ) ז"ל לאדמו"ר האמצעי נ"ע ל"יחידות" בפעם האחרונה, אמר לו אדמו"ר בזה הלשון:

מה בין מְאָשְׁקֶע [וילענקער] לבנימין [קלעצקער]? בְּנִימִינְקֶע איז גוט פֿאַר זיך און ניט פֿאַר דער וועלט, מְאָשְׁקֶע איז גוט פֿאַר דער וועלט און ניט פֿאַר זיך. עס דאַרף זיין ניט אַזוי און ניט אַזוי, מען דאַרף זיין גוט פֿאַר זיך און פֿאַר דער וועלט [=בְּנִימִינְקֶע הוא טוב לעצמו אך לא ל"עולם" (לאחרים), מְאָשְׁקֶע טוב ל"עולם" אך לא לעצמו; וצריך שיהיה לא כך ולא כך, אלא להיות טוב לעצמו וטוב ל"עולם"].

47. ראה לקו"ס עמ' פט-צ אות יג.

48. שוסט' (קד). רמ"ח (סד). השווה 'לשמע און', מדור רי"א מהאמיל, אות מג. וראה בסיפורי ר' טוביה בעלקין, שמו"ס, ב (מהדורת תש"נ), עמ' 171 אות קסב.

דו, פרץ, וועסט זיין גאַנץ! וועסט ניט פאַרפאַלען ווערן! [=אתה, פרץ, תישאר שלם
(ללא נזק)! לא תלך לאיבוד!].

פרץ! צי ווייסטו וואָס איז אַ רבי? אַ רבי דאַרף זיין, אַז ער גייט צו "חסידות" דאַרף ער
זיין שפּל באַ זיך גלייך ווי ער גייט אין גאַס און קינדער וואַרפּין עם מיט שטיינער, אַזיי
זאָל אים דוכטין געיינענדיק צו "חסידות". און אַלעס וואָס מען דערציילט איהם זאָל ער
דאָס געפינען באַ זיך⁴⁹, און אלעס וואָס ער רעדט זאָל זיין צירופי שמות⁵⁰ [=פרץ! יודע
אתה מהו "רבי"? "רבי" צריך שיהיה כך, כשהולך לומר "חסידות" צריך הוא להיות שפל
בעיניו בדיוק כאילו הולך הוא ברחוב וילדים משליכים עליו אבנים, וכך צריך שידמה
בעיניו כשהוא הולך ל"חסידות". כל מה שמספרים לו ["ביחידות"] צריך הוא למצוא בו
בעצמו, וכל מה שהוא מדבר צריך שיהיה "צירופי שמות"]⁵¹.

[מב]

בעיר אחת פרצה מגיפה, ואנשי העיר שלחו שליח אל אדמו"ר הצמח-צדק ז"ל
לשאול מה לעשות. בא השליח אל הצ"צ, ואדמו"ר ז"ל שלחו אל דודו הר"ר חיים אברהם
בן אדמו"ר הזקן ז"ל.

אמר לו הר"ר חיים אברהם: מעשה כזה היה בימי אבי ז"ל, והשליח עצמו הוא שהיה
ה"בעל עבירה!"

שתק השליח ולא ענה.

אמר לו הר"ר חיים אברהם: נו! והוא ממשיך בשתיקתו. חזר הר"ר חיים אברהם ואמר
לו שוב: נו! וכך כמה פעמים, עד שלבסוף הודה השליח על חטאו, וביקש מהר"ר חיים
אברהם שיתן לו "תשובה".

- זה כבר לא שייך אלי - אמר לו הר"ר חיים אברהם - לשם כך עליך לילך אל
אדמו"ר, בן-אחי, והוא יתן לך "תשובה".

ויעש כן.

49. ראה 'ספר המאמרים - קונטרסים', ב, ד"ה אם רוח המושל, עמ' 716 ואילך. ונתבאר בכ"מ.

50. אצל שוסט': צירופי אותיות.

51. שוסט' (קכב). רמ"ח (לז).

[מג]

ר' אייזיק מביחוב היה חולה בחולי השיעול ("הוסטין"), ופעם אחת השתעל מאוד בשעה שהיה אצל אדמו"ר הצ"צ. אמר לו אדמו"ר: פיעל אַ שיעור צוא הוסטין?! [=כמה אפשר להשתעל?!].

ואחר-כך לא השתעל במשך כשנה.

[מד]

פעם באה אשה עגונה אל אדמו"ר הצ"צ, לדרוש את איש האלקים אודות בעלה היכן הוא.

אמר לה אדמו"ר: מה אתם רוצים ממני?! האם "זאַקאַניק" [=משפטן] אני שאדע היכן בעלך? סעי לאורשא אל מְשַׁקֵּע דן'עס, הוא "זאַקאַניק" והוא יאמר לך!

מיהרה האשה ונסעה לאורשא, באה אל מְשַׁקֵּע דן'עס ואמרה לו את דברי אדמו"ר. מְשַׁקֵּע זה היה מתנגד (בנו הוא הרב החסיד ר' אליהו דוד מ"ץ דק"ק ניוז'ין), והדבר היה כצחוק בעיניו. אבל האשה לא הירפתה ממנו וקראה: אמרו לי היכן בעלי, כי אתם "זאַקאַניק", והרבי אמר שאתם תאמרו לי היכן בעלי!

- אבל ב"זאַקאַנעס" [=בחוקים] לא כתוב היכן בעלך! - השיב לה מְשַׁקֵּע.

האשה המשיכה בְּשִׁלָּה, עד כי העלתה את חמתו והוא יצא לחדר אחר. בחדר השני הבחין שעל השולחן מונח ספר תהלים שאיננו שלו, ורשום עליו שהוא שייך לפלוני. מיד עלה בדעתו שהעני שאכל אצלו ביום השבת שכח אצלו את התהלים, ובטח הוא בעלה של העגונה הזו!

חזר מְשַׁקֵּע ושאל את האשה לשם בעלה, והנה, אכן הוא זה ששמו רשום על הספר! המשיך ושאל אותה לתואר פניו וסימניו, והכל התאים לדמותו של העני שהתארח אצלו בשבת.

מיד שלח לחפש אותו ב"הקדש" ובכל העיר, אבל הוא כבר יצא את אורשא בדרך העולה לְשַׁקְלוּב. שלחו אחריו פרשים להשיגו, עצרוהו והביאוהו העירה.

[מה]

"הדוד לאטוטא"⁵² ידוע שהיה איש פשוט, בעל מלאכת "ציהונעס", אלא שהיתה לו ידיעת-מה בקבלה מעשית. פיתה אותו שותפו שיהיה "אָ גוטער איד" ("צדיק"), והתחיל לסבב בעיירות. ונסיעתו הראשונה היתה לעיר ליאדי.

כשסיפרו עליו לאדמו"ר הצ"צ ז"ל, פתח מיד את ספר הרשב"א, והראה להם שמי שאינו למדן לא יוכל להיות בעל רוח-הקודש!⁵³

שאלו אותו: והווילדניקער?!

- לא! לא! - אמר אדמו"ר - הווילדניקער הוא גאון!

[בכתב-היד לא ברור האם הצ"צ סיפר את הסיפור הבא באותו הקשר, או שהוא סיפור בפני-עצמו].

[מו]

פעם אחת למד הווילדניקער בגמרא (מסכת ביצה) והיה חסר בה דף אחד, לקח וכתב בעל-פה את הדף כולו, עם פירוש רש"י וה"תוספות" אות באות.⁵⁴

[מז]

מפי ר' גרשון דובער, ששמע מפי ר' דובער ליב מהורודוק:

אחד מאנשי הורודוק שאשתו עזבה אותו בא אל אדמו"ר הצ"צ, ואמר לו שיש בדעתו להשליש גט עבור אשה, ולישא אשה אחרת.

- לא! - אמר לו אדמו"ר - עליך לנסוע ולחפשה!

- היכן אחפשנה?

- אַראָפּ וואָסער, אין פּאָלאָצק און דיסנא! [=במורד הנהר, בפולוצק ובדיסנא!].

פנה האיש לצאת מאדמו"ר, ואז הוסיף הרבי ואמר לו: אבל עליך לנסוע ישר מכאן, ללא שתעבור דרך עירך, היות ואביך הוא "מתנגד" ולא יניח לך להמשיך בנסיעה!

- אבל כאן אין כסף להוצאות הדרך! - אמר האיש,

52. זהותו ופשרו של כינוי זה לא נתבררו לנו (המו"ל).

53. ראה שו"ת הרשב"א ח"א סי' תקמח.

54. ראה 'שארית ישראל' (מהדורת תשנ"ח) במבוא עמ' 27 ובהע' 80.

- בכל עיר שתהיה ותצטרך לאכול - אמר לו הצ"צ - תלך אל הרב המ"ץ המקומי והוא כבר יתן לך אוכל!

נסע האיש מליובאוויטש לוויטבסק, ושם נזדמנה לו ספינה שבעליה הסכימו להסיעו לפולוצק חנם אין כסף. בבואם לשם חשב האיש, שאם יתחיל עתה לחפש את אשתו יפסיד את הספינה, מוטב לו אם-כן להמשיך ולנסוע אתה לדיסנא.

לדיסנא הגיע בערב-שבת, וניגש מיד אל המ"ץ ולא סיפר לו לשם מה בא לשם.

בשבתו בבית המ"ץ נכנס לשם אדם אחד, לקבל ממנו הרשאה לנישואין. שמע האורח את שם האשה המתקדשת, והנה הוא כשם אשתו!

קרא האורח את הרב הצדה וסיפר לו בחשאי את סיפורו, וגילה לו שהוא הגיע לכאן בפקודת אדמו"ר. אמר לו הרב שישב בחדר סמוך, שלח לקרוא את האשה העומדת להתחתן ושאל אותה האם היא אלמנה או גרושה.

- גרושה! - השיבה האשה.

- והיכן ה"פטור" שלך? - שאל אותה הרב,

- כשהפלגתי בספינה נפלו החפצים שלי המימה - פתחה האשה וסיפרה - וכשהוציאום מן המים ראו האנשים את ה"פטור" וקראו אותו, אבל הוא נתמסמס בידיהם ולא נותר ממנו מאומה!

האיש ששמע את קולה והכיר כי אשתו היא זו, יצא מן החדר ונתוודע אליה, עד שנאלצה להודות וקיבלה ממנו גט.

[מח]

רש"ג שמע מחסיד אחד, איש מהימן, שהוא עצמו שמע משו"ב אחד (מחסידי ליובאוויטש) שהיה מוהל, והיה נוסע לערי פולין למול ילדים. המוהל עצמו היה נזהר מאכילת "חדש", אבל בערי פולין אין נזהרין בזה. ושאל את הצ"צ כיצד עליו לנהוג.

אמר לו הצ"צ בזה הלשון: די פולישע היטן זיך ניט אין "חדש", יש להם על מה שיסמוכו! אָפּיין בַּ"ח⁵⁵ דער בַּ"ח אין איין בר-סמכא! אַלע צדיקים מוזין דורך פירן דעם גיהנם, וכאשר נסתלק הב"ח ז"ל האָט מען זעכציג טעג פריער געקילט דעם גיהנם!⁵⁶

55. בביאור הטור ובכ"מ בשו"ת שלו.

56. בשו"ע אדמו"ר סי' תפט סעיף ל' אודות "מדינות פולין.. ויש שלמדו עליהם זכות".

[=אנשי פולין אינם נזהרים ב"חדש", ויש להם על מה שיסמוכו! על הב"ח! הב"ח הוא בר-סמכא! כל הצדיקים חייבים לעבור דרך הגיהנם, וכשנסתלק הב"ח ז"ל ציננו את הגיהנם שישים יום קודם לכן!].⁵⁷

[מט]

אשה עגונה באה אל אדמו"ר הצ"צ נ"ע, ויאמר לה שתיסע לוויילנא אל המ"ץ ר' בצלאל.

באה האשה לר' בצלאל ואמרה לו שאדמו"ר שלח אותה אליו, והוא נשתומם מאוד על הדבר הזה.

בתוך כך נשמעו צעקות מן הרחוב, יצאו החוצה וראו שהמשטרה עצרה איש יהודי ללא תעודות.

הכירה האשה שזהו בעלה!

[נ]

רש"ג שמע מר' דוד הירש [חן] מטשערניגוב, ששמע ממהר"ש שסיפר ששאל [נוסח אחר: ששאלו] את הצמח-צדק אם יש גם עתה ל"ו צדיקים נסתרים, ויען: יש, אבל הם באופן אחר, ושניים מהם נוסעים לליובאוויטש.⁵⁸

פעם בא מהר"ל בן הצמח-צדק אל אביו, ותבע ממנו מדוע אין מתקנים שיהיה סדר כלשהו בכניסה ל"יחידות", כי האנשים רבים והדוחק גדול!

השיב לו הצ"צ נ"ע: ישנו איש אחד עושה-תנורים, ובכל יום ויום הוא מתפלל בכוונות האריז"ל, און איך דאָרף אים מער וויא ער דאָרף מיר [=ואני צריך לו יותר ממה שהוא צריך לי], וכשהוא בא לכאן הוא נדחק במשך שבועיים עד שמגיע לדלת, און חיים בער גיט אים אַ שְׂטוּפּ אַז ער פליט פון טיר ביז וואַנד, און צוא ליב אים דאָרף איך מען זאָל זיך שטופין! [=וחיים בער (הגבאי) "מעניק" לו דחיפה שכזו, שהוא "עף" מהדלת עד לקיר, ובגללו צריך אני שידחפו!].⁵⁹

57. שוסט' (כד). רמ"ח (כג). [וראה: "בעל הבית חדש" ואיסור ה'חדש", הרב יהושע מונדשיין, שבועון 'זכר חב"ד', גל' 947 (י"א ניסן תשס"א), עמ' 66-72, וכן ב'אוצר מנהגי חב"ד', ניסן, עמ' רס-רסג].

58. שוסט' (קסח). רמ"ח (קכב). ב'לקוטי רשימות ומעשיות' ללא איזכור שמם של הרד"צ חן ואדמו"ר מוהר"ש, אלא רק ששאלו את הצ"צ. וראה בהע' לסיפור הבא.

59. שוסט' (קסז). רמ"ח (מט). ב'לקוטי רשימות ומעשיות' הוא בקטע אחד עם הסיפור הקודם, ופותח:

[נא]

רש"ג עוד הכיר את ר' משה ליב (נכדו של ר' לוי'ק), שסיפר:

בימי רבנותו של אדמו"ר האמצעי, עמדו פעם הצמח-צדק והר"ר נחמיה מדוברובנא בבית-המדרש ושוחחו, כשרגלם האחת על הרצפה והשניה על הספסל. רצה ר' משה ליב להקשיב לשיחתם, נתקרב אליהם ושמע את הצ"צ אומר לר' נחמיה:

- דער אַלטער רבי! דער אַלטער רבי האָט מיר אַריין געשלאָגען אהבה ויראה גאָר פֿשוט! ער האָט גענומען אַ שייט האַלץ, און האָט מיר געשלאָגען איבער די פלייצעס, און עס איז טאַקע געווען גאַנץ טוט ווייא, און האָט מיר אַריין געשלאָגן אהבה ויראה! [=אדמו"ר הזקן! אדמו"ר הזקן "תקע" בי אהבה ויראה בפשטות! הוא לקח חתיכת עץ והיכני על כתפיי - ואכן זה הכאיב לי לא מעט - ו"תקע" בי אהבה ויראה!].

(ואמר רש"ג, שאדמו"ר [הצ"צ] היה מרכבה לחסד וגבורה כו').

בתוך כך ראו שר' הלל [מפאריטש] נ"ע נכנס לבית-המדרש, ויאמר הר"ר נחמיה אל הצ"צ: דער יונגערמאַן מיינט אויך אַז ער פליט אין דער לופטן! [=גם אברך זה מדמה בנפשו שהוא מרחף באויר!].

- ניין! ניין! - השיב לו הצ"צ - דער יונגערמאַן איז אַנאָדערער יונגערמאַן! [=לא!
לא! - השיב לו הצ"צ - אברך זה הוא אברך שונה לחלוטין!].

ובדיבורים אלו פנו הצ"צ והר"ר נחמיה ועברו למקום אחר.⁶⁰

[נב]

פעם סיפר ר' נחום "החוזר" לאדמו"ר הצ"צ על רופא פלוני שהוא נחשד על אשת-איש.

אמר לו הצ"צ נ"ע: זה שאתה אינך מדקדק בנטילת-ידיים שתהא כדבעי למהוי, הוא גרוע יותר מהעבירה של הרופא!

(ראה "לקוטי תורה" ד"ה מה טובו אות ב', "מי שהוא תלמיד-חכם [מה שפוגם בועשה טוב, גדול עונונו יותר מן העוון ממש של עם-הארץ"], ואות ד' ד"ה "וכמו שאמר המגיד

⁶⁰ ופעם אחת שאל מהרי"ל וכו'.

60. שוסט' (קסו). (חציו השני של הסיפור היה קרוע בהעתקה שלפניו).

[נ"ע שהמחשבות-זרות של צדיקים גמורים, פוגמים יותר מעוונות חמורות של עמי-
הארץ"]⁶¹.

[נג]

הרשב"ץ⁶² שי' סיפר, שפעם באה אל הצ"צ אשה חשובה שנתעגנה, ושאלה את הרבי
אודות בעלה.

אמר לה הצ"צ נ"ע: סעי לויטבסק, ושם תשכירי את עצמך למשרתת בביתו של
בעל-בית אחד.

האשה הנגידה שלא הורגלה מעולם בדבר שכזה, השתוממה מאוד למשמע אזניה, עד
שהמשרת אמר שתיסע מיד לויטבסק ולא תפיל דבר מדברי הרבי.

עשתה העגונה כן, החלה לעבוד כמשרתת וגם נשאה חן וחסד בעיני בעלת-הבית,
וכעבור ימים ספורים נכנס בעלה לאותו בית וביקש נדבה, והיא הכירה אותו מיד.

[נד]

איש אחד נכנס אל אדמו"ר הצ"צ ל"יחידות" ושאל את מה שהיה לו לשאול, אמר לו
אדמו"ר: האמן לי שאיני יודע כלל מה לומר לך ומה להשיב לשאלתך!

אחד מבניו הקדושים של הרבי היה נוכח בחדר באותה שעה, ושאל אחר-כך את אביו:
על מה ולמה יגרע האיש הזה מכל היהודים ששואלים בעצתך, שלכולם אתה מוצא איזו
תשובה ואילו לזה אינך יכול להשיב דבר?

השיב לו הצ"צ: אתה מאלץ אותי לעבור על מידותי ולגלות כיצד אני משיב לשואליי
דבר; כששואל אותי אדם דבר מה ב"יחידות", נופל לי במחשבתי איזה פסוק או מדרש,
ומהם אני לְמַד מה להשיב. ובשעה ששאל אותי אותו אדם לא נפל לי דבר במחשבתי,
לפיכך לא ידעתי מה אשיב לו!

61. ובס' מאמרי אדמו"ר האמצעי - הנחות תקע"ז' (עמ' ריג) איתא: "כמו שידוע שגדול א' זלזל בנט"י
ונפל למטה". ואולי הכוונה למסופר בס' 'שבחי הבעש"ט' (מהדורת מונדשיין), עמ' 146, עיי"ש.

62. ר' שמואל בצלאל שְפֶטְל. מחסידי אדמו"ר הצ"צ, ומלמד של אדמו"ר הרש"ב ובנו אדמו"ר הרי"צ.
אודותיו: 'התמים', חוב' א עמ' סז ואילך; 'ליובאוויטש וחייליה' עמ' 140 ואילך; רשימת 'סיפורים שסופרו
בריאג ובאוטבוצק', שבועון 'כפר חב"ד', גל' 1159 (מוסף ער"ה תשס"ז), עמ' 20-26. וראה ברשימת היומן
בערכו במפתח השמות עמ' תקכג.

[נה]

את הסיפור הבא שמע ר' הענדל מהאיש בעל המעשה:

אשתו היתה רגילה להקשות בלדתה, ופעם אחת, בהתקרב מועד הלידה, נפלה האשה בעצבות גדולה, בזוכרה את היסורים הגדולים העומדים לבוא עליה. הלך בעלה לשאול בעצת אדמו"ר הצ"צ, והרבי אמר לו שישעו לוויטבסק אל הרופא הייבנטל.

הרופא אמר שחייבים לעשות ניתוח, אך האשה סירבה והם חזרו ללויבאוויטש.

נכנס הבעל שנית אל הצ"צ וסיפר לו את דברי הרופא, והרבי אמר: הא! הא! הא! אַ אַפּעראַציע?! מיא וועט אויס קומען אַזוי! [=הא! הא! ניתוח?! יסתדרו גם ככה!].

בשעה שתקפו אותה צירי הלידה לא היה בעלה בעיר, והיא שלחה את בנה, ילד קטן, שילך מיד אל הרבי. היה זה בחצות הלילה, דלתות הבית כבר היו נעולות, פתח הילד את התריסים ואת החלון והחל חודר פנימה בעד החלון.

שמע זאת הרבי וקרא בבהלה: מי זה שם?! ענה לו הילד שאמו עומדת ללדת והיא בסכנת חיים! אמר לו הצ"צ שיעשו סגולה מסויימת, עשו כן, ורווח לה.

עוד באותו לילה חלה הילד לפתע, וכשהרופאים שביקרוהו לא מצאו לו תרופה ונואשו מחייו, מיהר אביו אל הצ"צ וסיפר לו.

- פטור! פטור! - אמר לו הרבי - גיי אַפּן גאַס, פּאַרט אַ דאַקטאָר! [=צא לרחוב, נוסע שם רופא!].

רץ האיש החוצה והבחין בעגלה נוסעת, עצר אותה ופנה אל היושב בה: הרבי ביקש שתתנו רפואה לבני!

- מנין לך שאני רופא? שאלו האיש בשחוק על שפתיו,

- אל תדברו הרבה - אמר לו האב הטרוד - הרבי ציוה שתתנו לי רפואה!

הושיט לו האיש תרופה מאמתחת הרפואות שבידו, ונרפא הילד.

אחר-כך ניסו לעלות על עקבותיו של הרופא, ולא מצאוהו.

[נו]

אמו של ש"ח (מליובאוויטש)⁶³ סיפרה:

אחד החסידים מבאי האכסניה שבביתם חלה במחלה קשה, ומתוך החום הגבוה צעק פעמים רבות וקרא אליו את הרבי.

הודיעו את הדבר לאדמו"ר הצ"צ, בא אליו הרבי ושאל אותו: לשם מה קראת לי, האם אתה זקוק לי?

- רבי! - אמר לו החסיד - כתוב בגמרא [ברכות ה, ב] "יהב ליה ידיה ואוקמיה", וגם אתם יכולים לעשות כך!

הושיט לו הרבי את ידו והושיבו על המיטה, והתחילה מחלתו להתמעט עד שנרפא כליל.

[נז]

"בעל מחבר" אחד הראה את חיבורו לאדמו"ר הצ"צ, וביקש ממנו "הסכמה" להדפסתו.

- למה לכם להדפיס את החיבור? - ענה לו הצ"צ - הרי בעולם האמת שואלים ראשית דבר את המחבר אם היתה כוונתו "לשמה", לשם-שמים ולא לשם איזו פנייה אישית כלשהי, אחר-כך שואלים את משה רבינו האם קיבל בסיני את הדברים הכתובים באותו ספר (כי כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, נאמר למשה בסיני), אם ישיב בחיוב - אשריו וטוב לו, אבל אם ישיב בשלילה חס-ושלום... היינט וואָס דאַרפֿט איר דאָס? [=מעשה, לשם מה לכם כל הענין הזה?].

[נח]

ר' אברהם מזעמבין סיפר, שפעם היה אצל אדמו"ר הצ"צ נ"ע ועוד חסידים עמו, ובתוך הדברים התבטאו על אחד שהוא "אפיקורוס".

אמר להם הצ"צ בזה הלשון: קיין "אפיקורוס" איז ער ניט, נאָר אין אמונה שאַדט איין "משהו" אויך! [=הוא אינו "אפיקורוס", אבל באמונה גם "משהו" דלא כדבעי הוי פגם!].

63. הכוונה כנראה לשוחט ר' שלמה חיים קיטאין מליובאוויטש, שבביתו היתה אכסניה (ראה): "ליובאוויטש וחייליה", עמ' 94, וכנראה שגם הוריו החזיקו אכסניה.

[נט]

ר' אברהם מזעמבין שמע מבני אדמו"ר הצ"צ, שפעם ישב הצ"צ עם בניו ודיברו אודות לימוד ה"מורה נבוכים", ואמר להם בזה הלשון:

דער אַלטער רבי האָט געזאָגט, אַז דער רמב"ם האָט געהאַט אַ געזונגעטן מאָגען, ער האָט געקאָנט עסין נחשים ועקרבים און עס האָט אים ניט געשאַדט. און אָף זיך האָט ער אויך געזאָגט אַז ער האָט אַ געזונטן מאָגען, און אָף מיר אויך. אָבער איר טאַרט דאָס ניט! און דו - החווה הצ"צ באצבעו על אחד מבניו - פשיטא ניט! [=אדמו"ר הזקן אמר, שלרמב"ם היתה "קיבה חזקה" והיה יכול "לאכול נחשים ועקרבים" ולא להינזק. גם על עצמו אמר שיש לו "קיבה חזקה" וגם עלי אמר כן. אבל לכם הדבר אסור! ולך - החווה הצ"צ באצבעו על אחד מבניו - ודאי שאסור!].

והוא פלאי.⁶⁴

[ס]

רש"ג עוד הכיר את ר' משה ליב (נכדו של הר"ר לוי יצחק?), שסיפר:

פעם נכנסתי במוצאי שבת-קודש אחר ה"הבדלה" אל הצ"צ נ"ע, וראיתי שהוא מחזיק את נכדו הרש"ב שליט"א בחיקו ומשתעשע עמו. כשראה אותי אדמו"ר נ"ע פנה ואמר לי: איך האָב דאָך ב"ה אַ סאָך אייניקלאַך, נאָר עפעס צוא דעם האָב איך מער געגועים וויא צוא אלעמען... [=יש לי נכדים רבים ב"ה, אבל לנכד זה יש לי משום מה חיבה יתירה מלאחרים...].

[סא]

אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר: ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם - לא תקשו עוד!

[סב]

אדמו"ר מהר"ש נ"ע אמר: קיין כבוד דאָרף איך זיך ניט זוכן, קיין שיפלות דאָרף איך זיך אויך ניט זוכן [=איני צריך לחפש אחר הכבוד, וגם שיפלות איני זקוק לחפש].⁶⁵

64. שוסט' (ל). רמ"ח (צד). השווה לקו"ס עמ' קלו אות עח.

65. שוסט' (קצג). רמ"ח (כב).

[סג]

בשנת תרמ"א ערכו "סיום התורה" אצל ר' משה ליב [גינזבורג] (בעלה של מרת דבורה לאה [בת אדמו"ר מהר"ש]), בנוכחותו של אדמו"ר מהר"ש.

רש"ג היה גם הוא באותו מעמד, וסיפר:

הסיום היה ללא שום קול רעש, לא כדרך העולם שעושים "פּאַראַד" גדול, אלא בחשאי, בהשתתפותם של מתי מספר בלבד. שתו מעט "משקה" וקינוחו ב"מזונות" ("לעקאַח"), ואדמו"ר מהר"ש נ"ע סיפר מעשיות ודיבר עם הנוכחים שיחות נאות כדרכו הקדוש במסיבת החסידים. והכל בחשאי וללא שום רעש.

ואמר אדמו"ר מהר"ש, שאצל אביו [הצ"צ] נ"ע נערכו כמה פעמים "סיום התורה", והוא לא עשה שום "פּאַראַד", ורק בניו היו נוכחים בשעת הסיום. וסיפר:

בשנת תרט"ז עשה אדמו"ר "סיום התורה", ושבויעיים קודם לכן שאלתיו: מתי תעשה את ה"סיום"? והשיבני: כשאעשה אודיע לך!

והייתי ממתין לזה יום יום. כעבור שבועיים קרא לי פתאום, ואמר: הלילה אעשה את ה"סיום"!

ובאישון לילה - בשעה שתיים אחר חצות - עשו את ה"סיום", ללא אנשים כלל, וגם מן הבנים לא היה איש מלבדי. עוד שני אנשים היו שהחזיקו את החופה, ואדמו"ר צעד עם ספר-התורה תחת החופה ונר דלוק בידו.

היה בליובאוויטש פֿלֶן אחד, שיכור, שחזר באותה שעה מבית-המרזח (ואמר בזה הלשון: מסתמא איז ער געווען באַקלאַפּט [=מן הסתם היה הלום-יין]), וכשראה לפתע מחזה נורא שכזה, שני אנשים מחזיקים חופה והרבי הולך תחתיה ונר בידו - נבהל מאוד ונתעלף. וכשעוררו אותו מעלפונו ברח חיש מהר מרוב פחד, כי לא הבין מה מתרחש לנגד עיניו.

למחרת, כשסיפר הבלן את המראה הנורא שראה באמצע הלילה, שחקו ממנו הכל ואמרו לו שלא היה זה אלא בחלומו או בדמיונו, והוא נשבע שהיה זה בהקיץ! (ואנו רואים מזה, באיזו מידה של חשאי עשה זאת הצ"צ נ"ע⁶⁶, עד שלא עלה בדעתו של שום אדם שהיה זה "סיום התורה"!).

66. על מנהג אדמו"ר הצ"צ בסיום הס'ת בחשאי - ראה גם ברשימת תולדות אדמו"ר מוהרש"ב שנדפסה בקונטרס 'חנוך לנער' (הוצאת תש"ג) עמ' 5. ולהעיר ממכתב אדמו"ר מוהרי"צ בקובץ מכתבים, ג, עמ' 7 ע"ד הפומבי (ובפרט שם בעמ' 10).

לפני ה"סיום" - המשיך אדמו"ר מהר"ש וסיפר - שאלתי את אאמו"ר, האם אקרא
לאחיי ולאמי? ואמר לי: אין צריכים לקרוא לאיש!

אקרא לפחות לאמי - ביקשתי ממנו, ואבי השיב: לך ראה, אם הדודה אינה יושבת
עמה יכול אתה לקרוא לה, אבל אם גם הדודה שם אל תקראנה!

ועוד הוסיף ואמר לי: הלוחות הראשונות שניתנו בקול רעש גדול - נשתברו, והלוחות
האחרונות שניתנו בחשאי - קיימים! וכך צריכים גם אנחנו לנהוג.

את כל זה סיפר אדמו"ר מהר"ש בשעת ה"סיום".

אחר-כך לקח את היריעה כדי לכתוב את התיבות "לעיני כל ישראל", והתקין בעצמו
קולמוס חדש לכתביה. בשעת עשיית הקולמוס דיבר עם הנוכחים "גלייך ווערטלעך"
[=אמרות שנונות] ושחק בפנים צהובות כדרכו, אך כשאחז את הקולמוס בידו והכין את
היריעה לכתביה, נעשו פניו אדומים כאש בוערה (וממש להבת אש נראתה על פניו) עד
שכילה לכתוב.

כשסיים, נטל את היריעה והביט בתיבות שכתב לאור הנר, ואמר בזה הלשון: איך
האָב שייט געהאַלטן אַ פען אין האַנט פינף און צוואַנציק יאָר, און דאַכט זיך אַז
עס איז גוט... [=כבר עשרים-וחמש שנה שלא אחזתי קולמוס ביד, וכמדומני שכתבתי
טוב...].

אחר-כך ביקשו ממנו שיאמר דא"ח, ואמר: אבי לא אמר (מעולם) דא"ח בשעת "סיום
התורה"!

העיר אחד הנוכחים: הרי יש מאמר מאדמו"ר הצ"צ נ"ע, שאמרו ב"סיום התורה" של
ר' אברהם⁶⁷ נ"ע?!

- הא! אמת! - השיב המהר"ש - אָבער נאָר דעם איין מאָל און מער ניט! [=אבל רק
בפעם אחד ויחידה זו, ותו לא!].

ולא אמר דא"ח.

67. אצל שוסט' (שבהע' הבאה) נדפס ר' אייזיק (במקום ר' אברהם). ראה "מאמר שאמר אדמו"ר
[הצ"צ] אור לערב שבועות בעת הכנסת ס"ת חדשה למנין דהרב רח"א [ר' חיים אברהם בן אדה"ז] ז"ל"
[אור התורה], נביאים וכתובים, ג, עמ' א'שא). מאמר זה נזכר בשיחת אדמו"ר זי"ע בש"פ דברים תשמ"ב:
"לאחרונה הגיע לכאן ביכל חסידות שהביאו ממדינה ההיא... ושם ישנו מאמר של הצ"צ שנאמר בקשר
לסיום כתיבת ספר תורה אצל רח"א (כנראה שהכוונה לר' חיים אברהם) - ד"ה קול ה' על המים" (תורת
מנחם - התוועדות, תשמ"ב, ד, עמ' 1982).

שאלו אותו אם לקרות את פסוקי "מעונה אלקי קדם", ושחק מזה ולא הסכים. ובכל זאת קראו.

והמשיך לשבת עוד עם הנוכחים במשך כשעה וחצי, ואז קם והלך לביתו.⁶⁸

[סד]

על בואו אל הרב המגיד אמר הרה"ק ר' זוסיא: איך בין געקומען אין אַ קליין שטיבעלע, און געפונען אַ גרויסען בער! [=באתי לבית קטן, ומצאתי דוב גדול!].

[סה]

ר' זוסיא שלח שליח אל החסיד ר' ראובן מיאנוביטש, הסופר של אדמו"ר הזקן נ"ע, לבקשו שיכתוב עבורו מזוזה אחת. ביקש השליח מר' ראובן, שיכתוב מזוזה נוספת עבורו.

כשנתן הסופר את שתי המזוזות לשליח, אמר לו: שים לב! מזוזה זו נועדה לר' זוסיא וזו היא שלך!

חשב השליח שלא יקרה שום דבר אם יחליף בין המזוזות, אבל כשראה ר' זוסיא את המזוזה שנתן לו השליח, התפלא ואמר לו: איזו מזוזה אתה נותן לי?! הרי אין זו המזוזה שלי!

נתן לו השליח לר' זוסיא את המזוזה שנועדה עבורו, ולא שאל אותו דבר. אך כשנודמן לו להיות שוב אצל הסופר ר' ראובן, ביקש ממנו שיסביר לו מדוע סירב ר' זוסיא לקחת את המזוזה השניה.

אמר לו ר' ראובן: אין לך שום סיבה לחשוש, המזוזה שלך כשירה גם בתכלית ההידור! אלא שאת המזוזות עבור הר"ר זוסיא עלי לכתוב בשעה שהשמש זורחת ואין שום ענן מסתיר את אורה, אבל בשעה שכתבתי את המזוזה שלך לא הקפדתי על כך.⁶⁹

[זז]⁷⁰

סיפר אדמו"ר הזקן נבג"מ זי"ע:

68. שוסט' (קצו). ברמ"ח (רמח) רק עד התיבות "ושחק בפנים צהובות כדרכו".
69. בשמו"ס עמ' יח ובלקו"ס עמ' נח מסופר זאת על אדה"ז, ובשמו"ס שהי' צ"ל הלבנה במילואה (ולא השמש בזריחתה). יעו"ש שינויים נוספים.
70. אות סו אינה מופיעה ב'לקוטי רשימות ומעשיות' מהדורת תשכ"ט.

הוריהם של האחים הקדושים ר' אלימלך ור' זוסיא נבג"מ זי"ע החזיקו פונדק ("קרעטשמע") בכפר, והיו מכניסי אורחים.

פעם באו לשם עדת קבצנים וביקשו שיסיקו להם מים לרחצה, ויעשו כן. אחד העניים היה חולה ומוכה שחין מכף רגלו ועד קדקדו, ואף אחד מהעניים לא הסכים לטפל ברחצתו. חמלה עליו בעלת-הבית ורחצה אותו בעצמה.

כשנסתיימה הרחצה אמר לה המצורע: בשכר זאת אברכך, שתולידי בנים כמוני! ונצטערה האשה בלבה. ככלותו לדבר נעלמו מעיניהם העגלה וכל הקבצנים, אז הבינו שאך ניסיון הוא מעם ה', למען יזכו בבנים קדושים.

כשסיים אדמו"ר הזקן לספר שאלו אותו מי היה אותו עני מצורע, שתק אדמו"ר ולא השיב דבר.⁷¹

[סח]

לאחים הקדושים ר' אלימלך ור' זוסיא היה אח שלישי ושמו ר' נתן. בקטנותם נתייתמו מאביהם, וילכו להם באשר הלכו. שני האחים הלכו יחדיו אל הרב המגיד ממזריטש ונתפרסמו בעולם, והאח השלישי הלך מהם בעודו נער ולא ידעו אנה הלך.

כשערכו האחים הקדושים "גלות" ונדדו ממקום למקום, החליטו לחקור אחר מקום הימצאו של אחיהם, ונדע להם שהוא מתגורר בכפר פלוני. הגיעו לכפר ומצאו את ביתו, בית קטן, אך האיש אינו בביתו. שאלו את אשתו אודותיו, והיא סיפרה להם שהוא מתפרנס מפתיחת שער הכפר לפני עוברי-דרכים, והם נותנים לו כמה פרוטות עבור טירחתו.

המתינו לו אחיו עד בואו הביתה, אך לא נתוודעו אליו, והוא נתן להם "שלום", שם אוכל לפנייהם והציע להם מיטות ללינת הלילה. הם עשו עצמם כישנים, וראו שהוא לוקח בידו דף נייר ונר, הולך לאחורי התנור ובוכה שם מאוד.

עם בוקר אמרו לו אחיו שהם רבנים בערים גדולות, ומבקשים הם ממנו שיסביר להם על מה ולמה הוא בוכה בשעה שמביט בדף הנייר.

סיפר להם על עבודתו כפוחת שער הכפר לפני הנוסעים, ומכיון שגם נשים באות בשער - אף כי נשמר הוא מהרהור, אבל שמא לא ימלט שמץ ממנו, לכן בכל מקרה כזה

71. ראה לקו"ס עמ' רפה אות יא. ושם מעיר גם לשינויים מרשימת מוהרי"צ בקונטרס צג.

הוא מסמן נקודה בדף הנייר. ובלילה הוא בוכה עד שכל הנקודות נמחקות מאליהן, וזה לו האות כי סר עונו וחטאתו תכופר.⁷²

[סט]

היה זמן שהרה"ק ר' אלימלך מליז'נסק לא היה לומד את ספרו של הרמב"ם ז"ל; הרמב"ם - שבעלמא דקשוט היצר לו שהרב הקדוש הזה אינו לומד בספריו - נגלה אליו בהקיץ ושאלו על מה ולמה.

- עני אנכי - השיב לו הר"ר אלימלך - ואין ידי משגת לקנות את הספרים הללו!

- אני אתנם לך! - אמר לו הרמב"ם, והביא לו את ספריו.

והרה"ק ר' אהרן מקוידנוב אמר, שהוא ראה את ספרי הרמב"ם הללו.⁷³

[ע]

קודם פטירתו, ציוה הרה"ק ר' שמעלקע מניקלשבורג נבג"מ שיקברו אותו לצד הגאון ר' מנחם מענדל זצ"ל (בעל ה"צמח צדק" הישן, שהיה גם הוא רב בניקלשבורג כמאה שנה לפניו).

כשחפרו את הקבר ליד הגאון ה"צמח צדק" (יש-אומרים שהיה זה בערב-שבת⁷⁴), בא זקן אחד וסיפר לאנשי החברה-קדישא ששמע מאביו, ששמע מהגאון הנ"ל לפני פטירתו, שציוה שלא יקברו שום אדם לידו.

לא ידעו אנשי החברה-קדישא מה לעשות, כי אותו אדם וכן אביו היו אנשים נאמנים שלא יכזבו. ונעשה רעש גדול בעיר, האם ילכו אחרי דעת הגאון הראשון או האחרון. והחליטו לבדוק בפנקס החברה-קדישא, והיה אם ימצאו שם את צוואתו של ה"צמח

72. בלקו"ס עמ' רפד אות י בשינויים. ב'בוצינא קדישא' עמ' ז אות יג על הרה"ק ר' זוסיא עצמו. בהסכמות לס' 'מנרת זהב' (עמ' 7) בשם הרה"ק ר"ז על אביו שהי' מרא דחושבנא.

73. בספר "שבחי צדיקים" (ורשא תרמ"ד, עמ' 49): הרה"ק מוה"ר יצחק ז"ל מנשכ"ז, סיפר ממר אביו [מוה"ר מרדכי] ז"ל מעשה נורא; פעם בא אליו הרמב"ם ז"ל ושאל אותו מדוע איננו לומד בספרו ה"יד החזקה", והשיבו כי הוא טרוד מאוד מאנשי דעלמא הבאים אליו בבקשותיהם, לכן עתו בל עמו שיוכל לפנות וללמוד בספרו. אמר לו הרמב"ם, שלכל הפחות יהיה ספרו מונח אתו עמו על שולחנו תמיד, ואם יקיים דברו זה, הוא מבטיח לו שבכל פעם שיבוא אליו חולה בבקשה לפניו ויהיה נצרך לאיזו רפואה, כשיפתח את ספרו ויביט בו, אז יתגלה אליו ויודיע לו הרפואה עבור החולה. וכך הווה, שתמיד היה מונח ספר הרמב"ם על שולחנו ולא זו מאתו.

74. זה אינו, שהרי במצבתו חקוק התאריך יום ג', ב' דר"ח אייר תקל"ח.

צדק" יעשו כדבריו, כי מן הסתם הגאון ר' שמעלקע לא ידע ממנה, ואם לא ימצאו בפנקס מאומה, אזי יקיימו את דברי הגאון ר' שמעלקע שבעצמם שמעו מפיו, ולא יאמינו לקול האיש המגיד, כיון שהוא עד אחד וגם עד מפי עד.

חיפשו בפנקס החברה-קדישא, ומצאו שהגאון ה"צמח צדק" ציוה שלא יקברו לידו שום איש, עד יום פלוני⁷⁵. והיה זה אותו יום עצמו!

וידעו כל העם כי דבר ה' הוא, וקיימו כצוואת שני הגאונים.

[עב]⁷⁶

דרכו של אדמו"ר הרה"ק ר' שמואל שמעלקע מניקלשבורג היה, ללמוד לפני תלמידיו בבית-המדרש, וגם את ה"שאלות" היו מביאים אליו לבית-המדרש בעת השיעור.

פעם באה לבית-מדרשו אשה עגונה שבעל ה"נודע ביהודה" שלחה אליו, וגם נתן בידה פסק-דין להתירה. באותה שעה לא היה הר"ר שמעלקע בבית-המדרש, והתלמידים - שעיינו בפסק-הדין והיה נראה גם להם להתירה - אמרו לעגונה שתניח את הפסק בתוך הגמרא של רבם, וכשיבוא למחרת לומר את השיעור יראה אותו מיד.

כשפתח הגאון הקדוש את הספר אמר בזה הלשון: איין אשת-איש מתיר זיין?! [=להתיר אשת-איש?!], וכשהתחננה האשה לפניו שיגלה לה היכן בעלה, אמר לה לנסוע למדינה פלונית, ולבקש משר-הצבא שיערוך את חייליו ל"מיסדר".

עשתה האשה כדבריו, והכירה את בעלה בין החיילים.

[עג]

הגר"א מווילנא אמר: לכולהו אית לי פירכא, לבר מדשמואל.

היינו: לכל הצדיקים והחסידים יש לו פירכא, לבד מהגאון ר' שמעלקע מניקלשבורג.⁷⁷

75. ב"תולדותיו של צדיק" שבראש ספרו 'דברי שמואל' (ירושלים תשמ"ח, עמ' 44) מסופר, שה"צמח צדק" ציוה שלא לקבור לידו עד חלוף מאה שנים לפטירתו. ובהע' 27 שם מובא בשם "כמה ספרים", שבדקו ומצאו שביום פטירתו של הר"ר שמעלקע מלאו מאה שנה לפטירת ה"צמח צדק", ושזה אינו נכון (שהרי נפטר בשנת תכ"א).

76. אות עא אינה מופיעה ב'לקוטי רשימות ומעשיות' מהדורת תשכ"ט.

77. כך מובא גם בס' "שמן הטוב" (פיעטרקוב תרס"ה, עמ' 80), ושם נוסף בדברי הגר"א: "ופנחס זה אליהו" (היינו אחיו, הר"ר פנחס מפרנקפורט, בעל ה"הפלאה"). וכן מובא בבי"ר, א, עמ' 130 הע' ג.

[עד]

הרה"ק ר' מנחם נחום מצ'רנוביל זצ"ל נתאכסן פעם אצל אדם אחד, וכשנכנס לחדר שבו היו מונחים הספרים סתם את אפו, ואמר שמריח "מענצעסע" [=אנושי? שכל אנושי?]. התקרב לארון הספרים וחטף ממנו את ה"מורה נבוכים".

[עה]

רש"ג שי' שמע מהמשולח של קוידנוב, שהוא שמע מר' אשר (שרש"ג הכיר גם אותו) שהיה ב"א⁷⁸ של ר' שלום שכנא אביו של הצ"צ נ"ע:

ר' אשר זה היה פעם בימים-נוראים אצל הרה"ק ר' מאיר'ל מפרמישלאן, ושהה שם עד אחרי חג-הסוכות. באותם ימים היתה בתו של הר"ר מאיר חולה אנושה, וביום שמחת-תורה היתה קרובה למיתה יותר מלחיים ר"ל. באותו יום שמח הרה"ק ב"הקפות" כנהוג, ובאו אליו החסידים בצעקה שיטכס עצה מה לעשות עם בתו החולה.

נכנס הר"ר מאיר לחדרה, ראה את מצבה הקשה, יצא ואמר בזה הלשון: רבוננו-של-עולם! דו האָסט געהייסין ראש-השנה בלאָזין שופר, האָט מאיר'ל געבלאָזן שופר; דו האָסט געהייסין יום-כיפור פאָסטן, האָט מאיר'ל געפאָסט; דו האָסט געהייסין מאַכן אַ סופה בחג, האָט מאיר'ל געמאַכט אַ סופה; דו האָסט געהייסין שמחת-תורה זיין פריילעך, איז מאיר'ל פריילעך; מיט אַמאָל האָסטדו מאיר'ל אַ טאָכטער געמאַכט ניט געזונט, און מען דאַרף דאָך דאָס מקבל זיין מיט שמחה (כי "חייב אדם לברך כו' כשם שמברך על הטובה", ופירשו "לקבולי בשמחה"), נוא! איז מאיר'ל מקבל בשמחה. רבוננו-של-עולם! אין דיין תורה שטייט דאָך "אין מערבין שמחה בשמחה"!!!

[=רבוננו-של-עולם! ציווית לתקוע בראש-השנה בשופר, מאיר'ל תקע בשופר; ציווית לצום ביום-הכיפורים, מאיר'ל צם; ציווית לעשות סוכה בחג, מאיר'ל בנה סוכה; ציווית לשמוח בשמחת-תורה, מאיר'ל שְׂמַח. לפתע עשית את בתו של מאיר'ל לחולנית, וחייבים לקבל זאת בשמחה (כי "חייב אדם לברך כו' כשם שמברך על הטובה", ופירשו "לקבולי בשמחה"), נו! מאיר מקבל את זה בשמחה. רבוננו-של-עולם! בתורתך כתוב לאמור "אין מערבין שמחה בשמחה"!!!]

מיד התחילה החולנית להזיע זיעה רבה מאוד, ונתרפאה בעזרת ה' יתברך.

78. בן-אחיו או בן-אחותו. ומצינו במשפחה זו את השם "אשר" (כגון ר' אשר הורביץ - אביו של ר' ישעיה הורביץ - שאמו היתה בת-אחותו של הצ"צ), מהיותם קרובים עם הרה"ק ר' אשר מסטולין (ראה 'עדן ציון', ירושלים תשט"ז, עמ' קיב).

[עו]

ב"יום הקדוש" יום-הכיפורים, לפני הקדיש בתפילת "נעילה"⁷⁹, היה הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיצ'וב שר את השירה הזאת בתפילתו לפני התיבה:

דרי מעלה עם דרי מטה, כולם יפחדו וירעדו מאימת דינך (פעמיים), וגם אני לוי יצחק בן שאסיע שרה מברדיצ'וב, עפר רימה ותולעה (שלוש פעמים), באתי לבקש רחמים על עמך ישראל מתחת כסא כבודך (שלוש פעמים).

פרעג איך באַ דיר רבוננו-של-עולם: מה לך אצל עמך ישראל?! וואָס האָסטו צו דיין פּאָלק ישראל?! דאַכט זיך וואָס דו דאַרפסט, איז "צו את בני ישראל"! און וואָס נאָר עפעס, איז "דַבֵּר אל בני ישראל"! און וואָס נאָר וואָס, איז "אמור אל בני ישראל"!

כמה אומות יש בעולם: כשדיים, פרסיים, ערביים, מדיים, אלא מסתמא ווייל ישראל ווערן אָנגערופן "בְּנֵי לַמְּקוֹם"! יתגדל ויתקדש שמייה רבא!...

[=שואל אני אותך רבוננו-של-עולם: מה לך אצל עמך ישראל?! מה אתה רוצה מהם?! נראה שכל דבר שאתה צריך, הרי "צו את בני ישראל"! דַבֵּר כלשהו - "דַבֵּר אל בני ישראל"! יהיה מה שיהיה - "אמור אל בני ישראל"!

כמה אומות יש בעולם: כשדיים, פרסיים, ערביים, מדיים [ואתה מבקש רק מבני ישראל] - אלא מן הסתם, מפני שישראל קרויים "בנים למקום"! יתגדל ויתקדש שמייה רבא!...

[עז]

ר' פנחס מקוריץ לימד זכות על ה"אבן עזרא" ואמר, שעד זמנו של ה"אבן עזרא" האירה האבוקה של בית-המקדש, ואחריו החלה להאיר האבוקה של משיח צדקנו שיבוא במהרה בימינו, והוא עצמו היה בין אבוקה לאבוקה.⁸⁰

79. ב"ספר הניגונים" (חלק א עמ' מט אות כו) נאמר, שהיה מנגנו בראש-השנה וביום-כיפור לפני הקדיש שלפני תפילת מוסף. ושם (בעמ' 19-20 ניגון כו) נכתבו המלים בשינויים קלים.

80. ברמתיים צופים' על "תנא דבי אליהו" (אות קיא): שמעתי בשם הרב הקדוש ר' פנחס ז"ל מקאריץ, על האבן-עזרא שקרא תיגר על פיוטי הקליר, שיש ללמד זכות עליו. ואמר משל, מי שהולך במקום חושך ורואה מרחוק אור גדול, שיש אחד שיש לו עינים חזקות ויכול לראות אף מרחוק ולהשתמש באותו אור. ויש אחר שיש לו רגלים חזקות ובריאות, יכול לרוץ עד סמוך לאותו אור ויראה לאורו. והנמשל כך הוא: התנאים והאמוראים היו סמוכים לחורבן בית-המקדש, והיה עדיין האור מביית-המקדש מתנוצץ, שנסתלק מקרוב, וכמו-כן הצדיקים האחרונים בדורות הללו סמוכים לאורו של משיח, לזה אין חידוש שהיכולת בידם להשיג האמת, כל מי שיש לו חוש הראות. אבל בימי האבן-עזרא, שהיה רחוק מאור חורבן בית-המקדש וגם מאורו של משיח, לכן היה צריך להיות לו עינים חזקות לראות כמו הרוקח ובעלי התוספות המקובלים, והוא לא היתה לו הראייה הזאת, לזאת לא השיג את מעלת הקליר. עכד"ק.

[עח]

הר"ר פנחס רויזס סיפר, שבהיותו אצל הרה"ק ר' פנחס מקוריץ והיה עומד ומדבר עמו, בא אליו לביתו במרכבה חסיד אחד מפולין, ואמר להרה"ק ר' פנחס:

- קאריצער רבי! רבי שלח אותי אליכם לראות האם אתם בחיים, היות והוא היה הולך בהיכלות ולא ראה אתכם שם, ונתיירא שמא נסתלקתם חס-ושלום!

- אמור לו לרבך - השיב הרה"ק ר' פנחס - אז איך בין נאך ניט קיין קאנצער צדיק, נאך ניט קיין דאקאנצעטער, און א נאך ווייזט מען ניט קיין האלבע ארבעט... [=אמור לו לרבך שעדיין אין אני צדיק גמור, עדיין לא נגמרה מלאכתי, ואין מראין לו לשוטה חצי מלאכה]...

כך שמע הר"ר פנחס רויזס מפה קדוש הר"ר פנחס מקוריץ.⁸¹

[עט]

איש אחד היה נוסע אל הר"ר ישראל מפולוצק, ופעם אחת שמע שגם לרבו הקדוש ר' ישראל הנ"ל יש רב שהוא עצמו נוסע אליו - הוא המגיד ממזריטש נ"ע - ונמלך האיש הזה בדעתו שעדיף לו שיסע גם הוא אל המגיד ולתת לו את המעות ואת ה"פדיונות", שהרי אם רבו הר"ר ישראל נוסע אליו, ודאי שהוא גדול ממנו!

אחרי שנסע זמן מה אל המגיד, החל האיש לרדת מנכסיו עד שנעשה עני ואביון. אז נסע אל הר"ר ישראל זצ"ל, ושאל אותו מה הגיע לו על ככה, מה פשעו ומה חטאתו.

השיב לו הר"ר ישראל: ידוע הדבר, כי כפי הנהגת האדם למטה, כך מתנהגים עמו מלמעלה, וכמאמר רז"ל "במידה שאדם מודד בה מודדין לו". והנה, כשהיית נוסע אלי ונותן לי מעות, ולא דקדקת לחפש דוקא גדולים וטובים ממני לנסוע אליהם, אז גם הקב"ה לא דקדק להשפיע דוקא לגדולים וטובים ממך, ונתן גם לך שפע טוב. אבל בשעה שהתחלת לדקדק לתת דוקא לגדולים וטובים ממני, מצא הקב"ה גדולים וטובים ממך להשפיע להם עושר וכל טוב!⁸²

81. שוסט' (כב). רמ"ח (קג).

82. בסיפורי חסידים עה"ת אות 234 מסופר שהיה זה עם הרה"ק ר"ז מאניפולי (ולא עם הר"י מפולוצק).

[פ]

פעם הקניט הרה"ק ר' שלמה מקרלין את ה"וואָלפער",⁸³ ויאמר לו ה"וואָלפער" כי קוזקים יפגעו בו בחנית ("פיקע").

וכך הווה, וכידוע שהר"ר שלמה זצ"ל נהרג במלחמת הצרפתים.⁸⁴

[פא]

פעם בא הר"ר אהרן מסטראסעליע לעיר אורשא בשעה שהתקיים שם "יריד" גדול, והתאכסן במלון שבו התארחו סוחרים רבים שבאו ל"יריד".

בבוקר הקדימו הסוחרים להשכים, והזדרזו לצאת לשוק ול"יריד". והר"ר אהרן עמד משתאה ומשתומם.

בתוך כך שמע שהרה"ח ר' בנימין קלעצקער בא גם הוא ל"יריד", [ושלח אחר ר' בנימין], וכשראה אותו נפל על צוואריו ואמר בהתלהבות: ראו ר' בנימין! ראו מה נעשה פה!

ענה לו הר"ר בנימין בזה הלשון: ניט קוקט און ניט ווערט נתפעל! [=לא תסתכל ולא תתפעל!].

(ההפרש בין דעת-עליון לבד, לדעת-עליון המאיר בדעת-תחתון. עיין במכתבו של ר' אייזיק מהאמליע, שאחר ההתבוננות אין העולם מסתיר).⁸⁵

[פב]

אדמו"ר הזקן אמר על ר' בנימין קלעצקער שהוא "בינוני" של ה'תניא'.

83. מבחירי תלמידיו של הרב המגיד ממזריטש. אודותיו: 'המאסר הראשון', ירושלים תשע"ב, עמ' 575-617.

84. עובדת הריגתו של הרה"ק ר"ש מקרלין "במלחמת הצרפתים" אינה מדוייקת, שהרי נהרג ע"י הצבא הרוסי כבר בשנת תקנ"ב. ראה: 'המאסר הראשון', עמ' 91 ועמ' 582, ובמאמרו של רא"א שור "על הריגתו של משיח ה'... רבי שלמה מקארליץ...", קובץ 'בית אהרן וישראל', גל' לח (כסלו-טבת תשנ"ב), עמ' קעג-קעט.

85. שוסט' (קמב) בקיצור נמרץ. ומשם נוספו התיבות "ושלח אחר ר' בנימין", והקטע האחרון "ההפרש בין" וכו'. מכתבו של ר' אייזיק הנזכר כאן הוא מכתבו הידוע ד"ה "אחרי שובי למנוחת" הנדפס בלקוטים שבסוף חלק המאמרות של ספרו 'חנה אריאל'.

[פג]

ר' חנוך העניך שיק - אביו של ר' פנחס רויזס - היה רב ומ"צ בשקלוב. והוא לא היה בכזה כעס ורוגז על החסידים כשאר המתנגדים שבזמנו.

פעם שאל את בנו ר' פנחס: מדוע צריכים ללמוד "חסידות"? מה התועלת מלימוד זה?

- ללא "חסידות" אי-אפשר לעקור שום מידה רעה ולא להופכה לטוב, ענה לו הר"ר פנחס.

- ולי נראה - החזיר לו אביו - שניתן לעשות זאת גם ללא "חסידות"!

אמר לו ר' פנחס שיבחר לו איזו מידה מגונה שברצונו, וינסה לעוקרה או להופכה. בחר ר' חנוך העניך במידת הגאווה והגסות, שהיא - כידוע - מידה מגונה ומכוערת עד למאוד.

כעבור זמן מה, כשהיה נראה לר' פנחס שאביו חושב שכבר סיים את עבודתו בביעור מידת הגאווה, שכר בעל-עגלה אחד שהצטיין בחוצפתו, וגם למד עם אביו בנערותו ב"חדר" אחד, וציוה עליו, שכשילך ר' חנוך העניך בערב-שבת מבית-המרחץ לביתו, יעז פניו אליו במלים חריפות.

עשה העגלון כאשר נצטווה, וכשחזר ר' חנוך העניך לביתו שאלו בנו: איך זה היה?

- אומר לך את האמת - השיב לו אביו, לו יש חרב בידי באותה שעה, לא הייתי מניחו בחיים...⁸⁶

[פד]

המלך ניקוליי הראשון שכב במיטתו פרקדן, וחשב מה לעשות ביהודים.

(ר' ישראלצע מרוז'ין אמר עליו, ששכח שהוא "נברא"...).

זכריה היה קבלן ("פאדרציק") בדווינסק, והיות ובעיני המלך לא מצא חן המבצר שהוא בנה, ציוה להכניס את זכריה לבית-האסורים.

הלכו וסיפרו את הדבר ל"בטלן" ר' ליב מדווינסק⁸⁷ - והיה זה ביום השבת - ויאמר

ר' ליב: בן אדם הוא ויתנחם!

86. שמו"ס עמ' קעב אות כד באו"א קצת. וראה לקו"ס עמ' שנט אות ח.

87. אודותיו בהרחבה במבוא לס' שו"ת 'זכר יהודה', כפר חב"ד תשנ"א.

לפתע נזכר המלך במעשה שהיה, שפעם ציוה לאסור חייל אחד [על לא עוול בכפון], ורק כעבור עשר שנים יצא החייל לחופשי [ולא רצה לחזור שנית על שגגה כזו], ויאמר המלך: זכריה בר-המזל! זכריה בר-המזל! (כך אמר שוב ושוב, "סצאסטליווע זכריה, סצאסטליווע זכריה").

ויוציאו את זכריה לחופשי.⁸⁸

[פה]

ר' אייזיק מהומיל אמר לאדמו"ר הזקן:

א רבי זייט איר, און "חסידות" נעם איך פון אייערע ווערטער, און א טעם אין "חסידות" נעם איך פון אייער ר' בערי'ע! [=אתם הוא הרבי, "חסידות" אני מקבל מפיכם, ואת הטעם שב"חסידות" מקבל אני מר' בערי'ע שלכם (אדמו"ר האמצעי)].⁸⁹

[פח]⁹⁰

ר' הלל [מפאריטש] שאל איש פשוט אחד: את מי אתה אוהב יותר, את הקב"ה או את ... [השיב לו האיש מה שהשיב], ור' הלל אמר לו: טעות היא בידך! על מי תמסור את נפשך!?

(ואמר רש"ג, שהכל טועים בטעות זו, היות ושוכחים שיש להם אהבה מסותרת לקב"ה).

[פט]

ר' הלל אמר: "מה טוב חלקנו" שאנו יהודים ולא נכרים, "ומה נעים גורלנו" שאנו חסידים ולא מתנגדים, "ומה יפה ירושתנו" שאנו חסידי ליובאוויטש (חב"ד) ולא חסידי קוידנוב (היינו חסידי פולין בכלל).

[צ]

אחיו של ר' הענדל היה מתאונן תמיד בפני ר' הלל נ"ע, על שבשעת לימוד הדא"ח

88. ראה לקו"ס עמ' שם אות ט.

89. שוסט' (קא). רמ"ח (עז). השווה 'לשמע און', מדור אדמו"ר האמצעי, אות ט.

90. בהכנת המהדורה שלפנינו דילג המעתיק משום-מה על שני סיפורים (אותיות פו-פו) שנדפסו במהדורת תשכ"ט עמ' יז. עיי"ש.

קודם התפילה יש לו חיות גדולה בלימודו, אבל כשעומד להתפלל מסתלקת ממנו החיות ותפילתו אינו כדבעי למהוי.

- הרי יש אדמו"ר בעולם - אמר לו ר' הלל - לך ושאל אותו!

- וכי כל דבר קטן יכולים לשאול את הרבי?!

- נמצא, נמצא - החזיר לו ר' הלל - אַז עס איז ניטאָ קיין אתרוג דאַרף מען נעמען אַ שטעקן און שאַקלען?! [=כלומר, כלומר, כשאין אתרוג - יש לקחת מקל ולעשות בו את הנענועים?!]...

הפציר בו בר' הלל שוב ושוב וביקש את עצתו, עד שלבסוף אמר לו: נוא! וואָס אַרט דיר אַז דוא דאָווענסט פאַרן דאָוונען... [=נו! מה איכפת לך שתפילתך היא קודם התפילה]...

[צא]

ר' הלל אמר: מהו "עולמ'שע"? כגון השל"ה.

דהיינו, שְׁכַל קבלתו היא באלקות השייכת לעולמות (וגם קבלת האריז"ל כן).

אבל אדמו"ר הזקן אמר: זלמינקע בעט מיר זאָגן "חסידות" אַף 'עץ חיים'! וואָס שטייט אין 'עץ חיים'? השתלשלות! און איך ווייס⁹¹ ברוך ה' העכער און העכער און נאָך העכער! [=זלמינקע (מְקוֹרְנִיץ) מבקש שאומר "חסידות" על 'עץ חיים'! מה כתוב ב'עץ חיים'? השתלשלות! ואילו אני יודע ב"ה למעלה מזה ולמעלה יותר ועוד למעלה יותר!].

[צב]

איתא ב'כתב' מר' הלל נ"ע, שאיש ישראל צריך לדעת שלושה דברים:

ראשית, שהקב"ה הוא מופלא ומרומם מכל גדר ובחינת "עולמות" ו"ספירות" (והוא ה"צמצום" הכתוב ב'עץ חיים'),

שנית, אף שהוא מופלא ומרומם, מכל מקום הוא נמצא בכל מקום (והוא ה"רשימה"),

שלישית, שתכלית בריאת כל העולמות הוא שנשמות ישראל יקיימו תורה ומצוות (והוא ה"קו").

91. שוסט' (עג). רמ"ח (קנב). ובשניהם: "איך רייד". בנוסח רמ"ח - היה זה אדמו"ר האמצעי שאמר את הדברים.

[צג]

בראש-השנה היה ר' הלל טובל תחילה את הפת במלח כבשאר הימים ואכל "כזית", ואחר-כך היה טובל בדבש ואוכל עוד.

ואמר רש"ג שאכן כך צריכים לעשות, כמבואר בדא"ח שהמלח ממתיק את הדינים [נוסח אחר: את הגבורות].⁹²

[צד]

ר' הלל נ"ע היה אומר, שליובאוויטש הוא 'כף הקלע' דקדושה; עס וואַרפט אָהער און אָהער, מען ווייס גאָר ניט אָף וואַסער וועלט מען איז [=נזרקים ומטלטלים לכאן ולכאן, ואין יודעים כלל באיזה עולם נמצאים].⁹³

[צה]

כשהיתה דעתו של ר' נטע'לע [מאנאסטירשצינער] בדיחא עליו מאוד, היה רגיל לומר: איך וועל ניט בייטיין איצעלע'ס אייגונס אויף דערמאָנען איין מאָהל 'אין סוף'! [=לא אמיר פעם אחת של אמירת 'אין סוף', אפילו תמורת כל רכושו של איצעלע!]. גביר מקומי ושמו איצעלע, ומתנגד היה).

ואמר רש"ג שהפירוש הוא על-דרך "כל האומר רחב כו' ביודעה ומכירה" (מגילה דף טו) (ודפח"ח ועמוק עמוק, ה' יעזרנו).⁹⁴

[צו]

אצל אדמו"ר הזקן [נוסח אחר: אצל אדמו"ר האמצעי] היו חסידים רבים שהיו מתפללים בראש-השנה במנין "ותיקין", כדי לחזור דא"ח אחר-כך.⁹⁵

92. שוסט' (קמזו). רמ"ח (כ).

93. שוסט' (קנא). רמ"ח (קו).

94. שוסט' (קסא). רמ"ח (ל).

95. שוסט' (קסג). רמ"ח (פח). ובשניהם: אדמוה"א.

[צז]

ר' גרשון דובער ז"ל פירש:

"בכל לבבך" איז וויא אַ מענטש האָט זיך אַליין, "ובכל מאודך" איז אַיין אַהבה וואָס איז העכער פון זיך [= "בכל לבבך" הוא כאדם האוהב דבר שחוץ ממנו, "ובכל נפשך" הוא כאדם האוהב את עצמו, "ובכל מאודך" היא האהבה שלמעלה מהאדם עצמו].

[צח]

ר' גרשון דובער אמר:

שני אופנים יש בחסידים, יש שהוא רק לעצמו ולא יתגלה אל זולתו כלל, לא בדיבור ולא בשום אופן אחר מאופני ההתגלות כגון בהתוועדות עם "משקה" וכדומה. וזו דרך ישרה, וככתוב "נפשי יצאה בדברו", כי הדיבור אל הזולת ממעט את החיות אצל האדם עצמו. וכן יש לפרש את מאמר רז"ל "כל הנהגה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם", שנוטל את חיותו שהיתה בהעלם אצלו והיה יכול להתקשר.

אבל יש עוד אופן, שהוא מתגלה דוקא לכל בדיבור ובשאר העניינים ברחבות ידיים. והם אינם חוששים לכל המבואר לעיל, ואדרבה, הם סוברים שהדיבור פועל עוד יותר את הקנין בנפשו. והם מפרשים "נפשי יצאה בדברו", שהדיבור מוציא את הנפש (היינו חיותו בדא"ח) מן ההעלם אל הגילוי. וכן "נוטל חייו מן העולם" היינו שהוא נוטל מן ההעלם אל הגילוי.

ואמר ר' גרשון דובער, שצריכים לנהוג כמו הדיעה השניה. ולחששות של הדיעה הראשונה יש עצה, שאחרי דיבורו יחשוב במחשבתו את מה שדיבר, ואזי יתקק הענין בנפשו ויקלט היטב.

[צט]

הרה"ח ר' שמואל דובער מבוריסוב אמר:

בכל יום ובכל שעה צריכים להיות השני "תמידים", "שיויתי ה' לנגדי תמיד" "וחטאתי נגדי תמיד".

כלומר, שבכל עת ובכל שעה יזכור האדם את רוממות נשמתו שהיא חלק אל-ה-

ממעל ממש, וככתוב "כי חלק ה' עמו", וגם יזכור תמיד את שפלות ופחיתות גופו ונפשו הבהמית, שמהם באים החטאים והעוונות.

[ק]

רש"ג בא פעם לביתו של ר' שמואל בער מבוריסוב ז"ל, ושמע מאחורי הדלת שהוא מדבר עם קצב אחד, ואומר לו:

"כל מי שעושה עצמו חיגר או סומא", כלומר, שאינו רוצה ללכת ולהביט במקומות האסורים או בדברים האסורים, "אינו מת מן הזיקנה עד שנעשה חיגר או סומא", שהקב"ה עוזרו שלא יחפוץ בזה כלל ולא יהיה צריך לעשות 'איתכפייא'.

[קא]

הרה"צ ר' אברהם מסלאנים ז"ל אמר בדרך הלצה, שצריכים לברך שינצלו מידי הגוים ומפיהם של החסידים...

ואמר רש"ג רמז על זה: "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו".

[קב]

שני חסידים של אדמו"ר הצ"צ ז"ל נסעו לאדמו"ר, ובאמצע הדרך שמעו שהרבי אינו בביתו, מאחר ונסע לחצר שלו בשצעדריץ.

נסעו השניים אל הרה"ק מווילדניק, וחשבו בלבם שאם לא תיטב דרכו בעיניהם, יכוהו כף על ירך!

בבואם אליו ישבו כל המסובים ליד שולחנו כדרכם, וגם הרה"ק בתוכם, ואלו השניים עמדו מאחוריו. ויאמר: "כל המהרהר אחר רבו" וכו'.⁹⁶

[קג]

"לבאר היטב איך הוא קרוב מאד בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י", פירוש "דרך ארוכה וקצרה", כלומר שהכל מבואר ומפורש בדרך קצרה.

96. השווה עם המסופר במקורות הבאים: רמח (קכה). 'ספורי נפלאות' (מאנסי תשנ"ו), עמ' קלז. קובץ 'אור ישראל', גל' יח, עמ' קעג. סיפורי חסידים עה"ת עמ' 375. שמו"ס עמ' קפט אות נה.

[קד]

"אבדה האמונה נכרתה מפיהם" - מפני מה "אבדה האמונה", מפני ש"נכרתה מפיהם", שאינם מדברים אודותיה.⁹⁷

[קה]

"טובים מאורות שברא אלקינו.. כח וגבורה נתן בהם, להיות מושלים בקרב תבל". שמעתי פירוש על זה: "מאורות" הם הצדיקים, ונתן בהם "כח וגבורה להיות מושלים בקרב" - היינו באמצע תיבת "תבל", היא האות ב"ת, שאם משמיטים אותה מתיבת "תבל" נעשה "תל" חס-ושלום.⁹⁸

[קו]

"בשר שנתעלם מן העין"; "בשר" הוא מידות ו"עין" הוא המוחין. ומידות ללא מוחין זהו דבר פסול ממש. והם אלו שמחזיקים עצמם תמיד לצודקים ("גערעכט"). ור' אברהם [מזעמבין] היה שונא מאוד אנשים כאלו.

וסיפר לרש"ג מעשה, שבעיר וילנא היה אדם אחד משועי העיר ואציליה, איש נכבד מאוד, גביר גדול ממשפחה רמה ונישאה, וגם היה נדבן ופזרן גדול לצדקה, והיה נקרא בפי כל "ר' לייבעלע ר' בערס".

שנה אחת לא היה בכל העיר אלא אתרוג אחד בלבד, והוא היה בידי אותו ר' לייבעלע. החליטו טובי העיר, שהיות ועיר וילנא היא עיר גדולה לאלקים, ואם יברכו הכל על האתרוג גם כל היום לא יספיק להם, לכן יברכו עליו רק טובי העיר וחשוביה.

המשרת של ר' לייבקע חשב בלבו, שאם ימתין עד שכל החשובים יברכו על האתרוג, לא ישאר לו זמן לברך בעצמו, לכן קיים בעצמו "זריזין מקדימין למצוות", והוא עצמו בירך ראשון על האתרוג. אך ברוב חפזונו נקטם בידי הפיטום של האתרוג...

כשנודע הדבר לר' לייבעלע, לא אמר לו דבר ולא חצי דבר!

97. ראה בס' "יסוד העבודה" להרה"ק ר"א מסלאנים (ווארשא תרנ"ב) ח"ב פ"ד (עמ' 83). בס' 'משמרת שלום' להרה"ק ר"ש מקוידנוב, ח"א (ווארשא תרס"א) עמ' 35 ו מביא זאת מהס' הנ"ל "ממחותני הגאון החסיד מהר"א מסלאנים".

98. בלקו"ס עמ' צחר אות יא בשם ר' הלל, יעו"ש. וב'רמתיים צופים' לתנ"ד"א רבא אות י בשם הרה"ק ר' ישראל מרוז'ין נ"ע.

ואלו הם מידות עם מוחין.

[קז]

"והסר שטן מלפנינו ומאחרינו"; איתא על כך בספר אחד, שקודם החטא מסית יצר-
הרע את האדם שיחטא, ואחרי שחטא ח"ו מפילו היצר בעצבות, באמרו לו כיצד עשית
חטא גדול שכזה שאין לך תקומה הימנו ח"ו. והסתה זו גרועה מן ההסתה שקודם החטא.
ועל כך מבקשים "מלפנינו" - קודם החטא, "ומאחרינו" - אחר החטא.

ועוד יש לפרש, "מלפנינו" קאי על 'ועשה טוב', שיצר-הרע והשטן אינם מניחים לו,
וכאדם שחפץ ללכת ומעכבין אותו מלפניו שלא ילך. "ומאחרינו" קאי על 'סור מרע',
שהשטן דוחפו שיעשה מהר!

[קה]

בימי האריז"ל היה במדינתו איש אחד, שתמיד היה מתרעם ומתרגז על האר"י הקדוש.

פעם אמר לו האר"י: עדיין אין אתה מודה!?

שאל אותו תלמידו הקדוש ר' חיים ויטאל זצ"ל, מדוע אמר לו בלשון הזה "עדיין".
והשיב לו האר"י, שכשם שיש אתפשטותא דמשה רבינו ע"ה בכל דור ודור, כך יש
לעומת-זה בחינת קורח שבכל דור ודור.

[קט]

איש נכבד אחד הזמין פעם את ה"חכם צבי" לביתו ל"קידוש" בחג-הפסח. ויהי אך
דרכה כף רגלו על מיפתן הבית, נרעד ה"חכם צבי" ונרתע לאחוריו בפחד גדול, ואמר:
מלאך המות בביתו של זה!

כי היה שם בבית איזהו מכשול של חמץ, וה"חכם צבי" הרגיש בזה מיד.

והוא היה אביו של ר' יעקב עמדין ז"ל.

[קי]

לפני רב אחד שהיה ירא-שמים בא ענין של "גט מעושה", שהיו צריכים לכוף את
הבעל לגרש את אשתו, והבעל לא הסכים בשום אופן לתת את הגט.

קרא אותו הרב אליו, פתח לפניו את הדף הראשון במסכת קידושין ואמר לו: ראה

מה שכתוב במשנה הראשונה: "האשה נקנית בשלוש דרכים כו' וקונה את עצמה בשתי דרכים כו' בגט ובמיתת הבעל". עתה, ברור לך אחת משתי הדרכים הללו, או גט או מיתה!

הבעל לא נרתע גם מן הדברים הללו ומיאן לתת גט, וכעבור זמן קצר נפטר מן העולם.

[קיא]

ר' משה'קע מזעמבין היה פעם בוילנא וראה שם את פינקס ה"חברה קדישא", וסיפר לרש"ג סיפור מעשה שקרא בו:

היתה בוילנא אשה בשם "ריבעלע די פרומע", שהיתה סובבת עם אשה נוספת על הפתחים, והיו אוספות מעות לצדקה לכל הנצרכים להוצאות שבת-קודש ומחלקות להן בכל שבוע ושבוע. והן תקעו כף זו לזו, שמי שתמות תחילה תבוא ותספר לרעותה את הנעשה עימה בעולם האמת.

ריבעלע זו מתה ראשונה, וסיפרה לחברתה מעט מזעיר מן הדין-וחשבון, שמדקדקים מאוד על כל פרט ופרט, וסיפרה עוד, שעבור החסדים שגמלו למשוגע פלוני ונתנו לו את צרכי השבת, ועוד טרחו עבורו הרבה - קאָן מען זיך ניט אויס צאָלן! [=אין ביכולת לתת להן את כל שכרן!]⁹⁹.

[קיב]

בימי עלומיו היה הרה"צ ר' הלל ז"ל תלמידו של הגאון ר' אברהם דב ז"ל מאוורוטש (בעל ה"בת עין").¹⁰⁰

כשנודע לו שיש "חסידות" בעולם החל ללמוד בעצמו "חסידות" (מהספרים הנדפסים או מה'כתבים'), והבין כי "חסידות" היא ביאור על הקבלה.

כשהגיעה לאזנו השמועה שאדמו"ר הזקן ז"ל נוסע לצ'רנוביל, נסע גם הוא לשם לראות את אדמו"ר הזקן, אבל לא ראה אותו, כי אדמו"ר בא לשם ביום שישי ערב שבת-

99. ב"שבחי הבעש"ט" (מהדורת תש"כ [תשכ"א], עמ' צד) מסופר על "דיא פרומע ריבעלע" שהיתה בק"ק סאטנוב בזמן הבעש"ט, והיתה אוספת מעות לצדקה.
100. כ"ה גם בתולדות הרה"ק ר"ה (בראש 'פלאח הרמון'). וצ"ע מדוע בהע' וציונים לס' פה"ר בראשית (דף קנג) אין מייחסים לו את דברי "הצדיק ר"א ז"ל מזיטאמיר" (שהובאו שם בדף קלא, א), שהרי רא"ד מאוורוטש הי' רב ואב"ד בזיטאמיר.

קודש, ונסע משם בו ביום בערב-שבת, והרה"צ ר' הלל בא לשם סמוך לערב אחרי שאדמו"ר כבר נסע משם.

(ומה שלא נשתהה אדמו"ר ז"ל בצ'רנוביל, מספרים, שאדמו"ר שאל את הרה"ק ר' מאטלי ז"ל: איה הם ה'כתבים' של אביך? - הוא הר"ר נחום זצ"ל מצ'רנוביל - ויאמר לו שהם בבית אחד שבחצר, ונתן לו את מפתח הבית. היה זה בחורף, ולא היתה דרך לגשת לאותו בית בגלל ריבוי השלג, עד שגרפו את השלג וסללו דרך לפני אדמו"ר. בא אדמו"ר הביתה והביט בכתבים, וכשיצא הקפיד עליו על שאינו חושש לכתבים של כ"ק אביו ז"ל. ולכן נסע משם מיד).

אחר-כך שמע שאדמו"ר הזקן נוסע שוב לצ'רנוביל, אבל באותם ימים לא היה לו לר' הלל חפץ ב"חסידות", מחמת שחשב שקיבל "ישות" מה"חסידות" - קבלה וגם פירוש - ומכיון שקיבל מזה "ישות" לא רצה בזה יותר.

כעבור זמן נסע הרה"צ ר' זלמן זעזמיר (שהיה מתלמידי אדמו"ר הזקן) דרך עירו של הר"ר הלל, וילך הר"ר הלל אליו, ולפני שנכנס לחדרו שמע מבעד לדלת שר' זלמן אומר תהלים, והדברים נכנסו ללבו.

כשנכנס לר' זלמן ציוה עליו ללמוד 'תניא', וכשלמד בפרק הראשון שהנפש הבהמית מורכבת מארבעת היסודות הרעים, וכל המידות הרעות נמשכות מארבעת היסודות הללו, כעס וגאווה מיסוד האש שנגבה למעלה וכו', הבין הר"ר הלל שה"ישות" אינה מן ה"חסידות" אלא היא מיסוד האש שבטבע נפש הבהמית. ואז נסע לאדמו"ר האמצעי.

את כל זה שמע ר' גרשון דובער מפה קדוש ר' הלל בעצמו.

שאל אותו ר' גרשון דובער: הלא ה"עולם" אומרים שהייתם תלמידו של הרה"ק ר' מאטעלי מצ'רנוביל?¹⁰¹

השיב לו הר"ר הלל: הייתי בחתונה אצל הרה"צ מצ'רנוביל.

[נוסח אחר:]

סיפר ר' הלל איך שנסע אחר אדמו"ר הזקן מפני שרצה לראותו, ונסע לטשרנוביל ששם היה אז אדמו"ר, וכשבא לשם ר' הלל לשבת נודע לו שאדמו"ר נסע משם עוד

101. על הסתופפותו של ר' הלל בצל הרה"צ ר"מ מצ'רנוביל מסופר בתולדות ר"ה שבראש פה"ר (הנ"ל בהע' הקודמת) וראה שם בהע' 6. וכן בדברי נכד ר"ה (שם עמ' VIII). וראה עוד: ב"ר, ב, עמ' יד. לשמע און, מדור רמ"י דוכמן, אות ב. ועוד בכ"מ בסיפורים שונים.

בערב שבת קודש (אז היתה החתונה הידועה, וידוע המעשה שרבינו היה אז ברוגז גדול ונסע משם עוד בערב-שבת ושָׁבַת בכפר), ור' הלל לא ראהו.

אדמו"ר הזקן אמר אז מאמר בענין החידוש של המקובלים הראשונים, של האריז"ל ושל הבעש"ט, ור' זלמן זעזמיר חזר את המאמר באזני ר' הלל.

- איך האָב ניט זוכה גיווען אַז דער אַלטער רבי זאָל זיין מיין מוהל [=לא זכיתי שאדמו"ר הזקן יהיה המוהל שלי] - התבטא על כך ר' הלל.

וביאר רש"ג, שמאמר זה שייך להתאמתות כללות ענין החסידות, ור' הלל לא זכה לקבל זאת מאדמו"ר הזקן עצמו. וזהו ענין המילה, שיתאמת הענין בטוב מאוד. אבל חלילה לומר שהכוונה לענין "ומלתם את ערלת לבבכם"¹⁰².

102. שוסט' (קמח). רמ"ח (ריז).

מרשימות תלמיד הרה"צ ר' הלל מפאריטש

מהנדפס בסוף ספר 'נתיב רש"י' על מס' שבת (ירושלים תרנ"ה)
מתלמידו הרה"ח ר' לוי יצחק סמינובסקי ז"ל

[א]

ממורי [הר"ר הלל] בשם הבעש"ט ז"ל; אמרו רז"ל [גיטין נו, א]: "ענוותנותו של ר' זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו", היא ענוותנותם של אלו האומרים "מי אנוכי שאלמד קבלה וחסידות". אלא צריך להיות "ויגבה לבו בדרכי ה'".

[ב]

ממורי; אמר הבעש"ט: בשלושה דברים הכלל הוא להיפך ממה שאמרו "אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין", אלא אחד המכוין ואחד שאינו מכוין, ובלבד שירבה. ואלו הם:

[א] אמירת הזוהר שהיא מסוגלת לנשמה; [ב] שקידת מקוואות שמטהרת את הגוף; [ג] נתינת צדקה, שאמרו רז"ל [פסחים ת, א] הנותן סלע לצדקה בשביל שיחיה בני הרי זה צדיק גמור, דעל כל פנים מחיה את העני.¹⁰³

[ג]

בשם הרב המגיד; "גן עדן" - שמגנה עדן והתענוגים העליונים. והוא גן-עדן הנעשה מתורה ומצוות.¹⁰⁴

103. ראה 'מגדל עז' עמ' תכה (ובהע' 2 שם).

104. ראה 'גנזי נסתרות' - אור נערב' אות נט מ'אור המאיר'.

[ד]

בשם אדמו"ר הזקן; מה שלא נתגלתה החסידות בדורות שלפנים, משל למלך שהיה לו אוצר יקר מאוד, ונתיירא להראותו לשרים, אלא רק לעבדיו.¹⁰⁵
ובאיגרת-הקודש ד"ה ברעיא-מהימנא [סי' כו] בשם הרשב"י והאר"י ז"ל, דדווקא בדורותינו אלו [מותר ומצוה לגלות זאת החכמה].

[ה]

סיפר לנו מורי:

כשהיה אדמו"ר הזקן ז"ל במזריטש, ורצו אדמו"ר ור' אברהם קאליסקער לנסוע לביתם ובאו לפה קדוש [הוא הר"ר אברהם "הקדוש" בן המגיד] לפטור ("זעגענען" [=להיפרד]), אמר להם שיבואו עם הסוס אל ביתו. ישב עימם על העגלה ונסעו עד לחוץ לעיר.

ובנסעם אמר "הקדוש" אל בעל-העגלה: יעקב! הכה בסוסים שיסעו מהר ולא יעמדו, כדי שלא ירגישו שהם סוסים!

קפץ אדמו"ר מן העגלה, לקח את ה"טלית ותפילין", ואמר שצריך הוא להיות שנה נוספת במזריטש!

וביאר [ר' הלל] את דבריו [של אדמו"ר הזקן], שזהו הענין במאמר רז"ל [ברכות כה, ב] בר' יוחנן בן זכאי שבכה [איני יודע באיזו מוליכין אותי], ואיך לא ידע באיזו דרך יוליכו אותו, והרי אמרו רז"ל [סוכה כה, א] שלא הניח מקרא ומשנה [וגמרא וכו']. אלא שיש שני מיני עבודה: עובד בנשמתו ובגופו, ועובד בנשמתו לבד ולא זיכך את גופו, וכל מה שלמד וקיים מצוות הכל הוא על-פי שורש נשמתו למעלה. ומה שלא עשה [ר' יוחנן] חשבון זה עד כה, הוא מפני שהיה ירא לעמוד [מעבודתו] אולי יקלקל בזה.¹⁰⁶

[ו]

סיפר הר"ר משה וילענקער:

היה "כנופיא" [=התכנסות] מהחברייא של אדמו"ר הזקן ז"ל, ולא הספקתי לבוא אל

105. המשל באריכות ב"שערי היחוד והאמונה" (לר"א מסטרוביליא) פתח ומבוא השערים.
106. בדברי ר"א "הקדוש" בן המגיד מצינו נוסחאות שונות. ראה: בי"ר, א, עמ' 88. 'רשימת היומן' עמ' רמו. ביאורו של אדמו"ר זי"ע ב'תורת מנחם' - התוועדיות', מ, עמ' 5 הערה 7.

השולחן עד שנתמלא סביבו. בחרתי לי מקום תחת השולחן ושם רווח לי, והושיטו לי לשם מכל משקה ומכל מאכל.

כשהתחיל אדמו"ר לדבר דברי-תורה נתקרבותי למרגלותיו, ושמעתי היטב. באמצע המאמר נשמט אדמו"ר אל תחת השולחן כדרכו, ואמר: אחדות פשוט וויל צאך! "מי לי בשמים" - איך וויל ניט גן-עדן העליון, "ועמך לא חפצתי בארץ" - גן-עדן התחתון, איך וויל נאך דין אליין! איך וואלט שייך לאיינג אויש גיין, נאך דאין תורה ומצוות האלט מיד! [=רצוני ב"אחדות פשוט"! "מי לי בשמים" - אינני רוצה את גן-עדן העליון, "ועמך לא חפצתי בארץ" - גם לא גן-עדן התחתון, רצוני רק בכך עצמך! כבר מזמן כלתה נפשי לצאת מן הגוף, אלא שהתורה והמצוות שלך מחזיקים אותי]!

ואז נהיה לי דחוק וצפוף מאוד, סיים ר' משה את סיפורו.

ומה שהיה אדמו"ר מדבר תחת השולחן היה נקרא "רש"י כתב" [=כתב רש"י], והמקורבים היו מתקרבים לשמוע.

[ז]

מהרב ר' יעקב מקידאן, ששמע מהרב הגדול ר' זלמן זעזמער:

בעת שברח אדמו"ר הזקן מפראנציז [=מהצרפתים], נסעו אחריו שלושים עגלות מאנ"ש, ורק מרחק שלושה ימים היה ביניהם [לצרפתים] - להבדיל בין טומאה לטהרה.

כשנסעו על הר גבוה, עמד אדמו"ר אחר חצות היום ואמר: הגיע זמן מנחה!

והוסיף: מדוע אין אתם שואלים מפני מה עתה זמן מנחה?!

והשיב אדמו"ר בעצמו: הנה תפילה זו דוקא נקראת תפילת מנחה ולא שאר התפילות, וכן מעט סולת של קרבן עני נקראת מנחה ומתנה. והמשל לזה ממלך בשר ודם שאין לו חפץ כל-כך במתנות כסף וזהב ואבנים טובות, כמו שיש לו חפץ במי שיביא לו כמתנה כלי חרס משונה ביופיו.¹⁰⁷

והנמשל: כשמקריבים פר ואיל במזבח, אין שום חידוש בהשתלשלות, שהרי גם פני שור ופני נשר שבמרכבה העליונה אומרים שירה; אבל בחינת "סולת" אין שם, והוא דבר חדש למעלה.

107. בתו"א פ' וישלח ד"ה 'זיקח בידו' וב'תורת חיים' ד"ה הנ"ל (אות ג) מבואר משל זה על כללות ענין הקרבנות שנקראים 'מנחה' ולא דוקא לענין קרבן המנחה.

וגם עתה, כשהתפילה היא במקום תמידין, הנה מה שהאדם מתפלל בשחרית אין בזה כל רבותא, שהרי לא יצא עדיין לשוק, וגם בתפילת ערבית אין רבותא, שהרי כבר גמר עסקיו. אבל תפילת המנחה היא באמצע עסקיו.¹⁰⁸ וגם אנחנו עכשיו באמצע הטורח והטירדה, לכן הוא זמן מנחה.

[ח]

כתוב ב"סידור" (שהוא מדרושי אדמו"ר האמצעי) בשער ברכת-המזון, כי "זן" בגימטריא עם הכולל, עולה כמנין "מזלא" וכמנין "לחם".

וביאר לנו מורי, שנשאל מדוע בשלושת השמות 'ע"ב' 'ס"ג' 'מ"ה' מנין העשירות קודם למנין היחידות, ואילו בשם 'ב"ן' הוא להיפך.¹⁰⁹ והשיב, שפל השמות עולים בגימטריא במספר קטן כמנין ט', לכן שם 'ב"ן' הנכתב בנו"ן פשוטה, שעולה ז' [במספר קטן], כי הוא מאותיות מנצפ"ך הבאים בסוף הא"ב (רש"י בסוכה נב, ב), תי"ו עולה ד' במספר קטן, ק' עולה ה' במספר קטן, ס' עולה ו' במספר קטן, נ' עולה ז' במספר קטן, פ' עולה ח' במספר קטן, צ' עולה ט' במספר קטן. נמצא כפול ומשולש בא"ב עד ט' ולא יותר: יחידות עד יו"ד שהוא א' במספר קטן, עשירות עד קו"ף שהוא מאה, א' במספר קטן, מאות עד נו"ן פשוטה, פ,א בעצמו ט' עם הכולל, צ' ט', א' בא מאחדות ובא בכלל ונמשך בפרט ונכלל באחדות, וכן יו"ד. וכן מספר השם, כי שם' ואותיות עניינם אחד.

וזהו גימטריא ז'ן' עם הכולל ט"ו, וכן 'מזלא' וכן 'לחם'.

שמעתי שגם 'אמת' עולה במספר קטן ט', ולכן הוא חותמו של הקב"ה.

[ט]

בסוף ימי אדמו"ר האמצעי זי"ע, נכנס מורי לפניו, ואחריו נכנס איש נכבד מאזריטש. אדמו"ר ז"ל היה סמוך על שני אגרופיו על השולחן, נשא עיניו ושאל אותו: מאין אתה?

- מאזריטש, השיב האיש.

108. מקורות שונים לענין זה ראה במקומות שנשמנו בס' 'מאמרי אדמו"ר הזקן - תקע"ג' עמ' כג הערה 10; 'המסע האחרון', ירושלים תשע"ב, עמ' 109 הע' 6.
109. ראה ביאורו של אדמו"ר זי"ע במכתבו הנדפס באגרות קדשו, א, עמ' קעט-קפ. (ובסוף אותו מכתב: "הוספה לאחר זמן: בכמה ביכלאך דא"ח שראיתי לאחר זמן מצאתי עד"ז").

- הנה, זהו המקום שמגדל בעלי "מרה שחורה"! אמר הרבי. ומה אתה צריך?
- אכן זו עצמה היא המחלה שלי, ה"מרה שחורה!"
- עצתי לך שתעסוק בדא"ח, השיב לו אדמו"ר, מפני שה"מרה שחורה" באה ממקום
החושך של הקליפות, והדא"ח הוא אור, ומעט אור דוחה חושך הרבה!
- עסקתי בדא"ח - התנצל האיש - ולא הועיל לי!
- אין אתה יודע כיצד לעסוק בדא"ח! צעק עליו הרבי, ההעמקה בדא"ח ודאי שדוחה
את ה"מרה שחורה"! אני הייתי ב"ווארים באד" בגלל המחלה הזו, ואני יודע שההעמקה
בדא"ח הועילה לי!
האיש נותר על עמדו בחרדה גדולה, ניגש אליו הרבי ואמר לו: הנה פאָריטש קרובה
אליך, סע לרבי הלל שיחיה, הוא יודע חסידות! שנה הרבי ואמר: הוא חסיד! ובשלישית:
יודע אני שהוא שפל בעצם!

[י]

אמר מורי:

היו פתקים מאדמו"ר האמצעי לאנ"ש, לדבר [דא"ח] גם בחוצות, ולהשיג בעומק.
כי ההתפעלות משמיעת הענין רק מבחוץ היא כשלהבת הפורחת באויר, אבל כשמשיג
את המאמר שיהיה במוחו כמו בעת ששמע, יתפעל אחר-כך בהתפעלות אמיתית.

[יא]

בשעת הסתלקותו ישב אדמו"ר האמצעי בין הכרים, ואמר בעל-פה את המאמר
(הנמצא באריכות בכתב) על הפסוק "כי עמך מקור חיים".
היו אז אצלו מבני עלייה, והוכיחם, והראה לכל אחד את טעותו בעבודתו.
ואמר, שבאם לא יסיים את המאמר ויתעלף באמצע האמירה, שיקיצו אותו. וכך הווה.
וסיים את המאמר במלים "וזהו כי עמך מקור חיים", ויצאה נשמתו לחיי החיים.¹¹⁰

110. בבי"ר (ב, עמ' 24) איתא שהיה הדרוש "זכר רב טובך" וסיים בתיבות "כי עמך מקו"ח מחיי החיים". וכן כתב (בנו ר' מנחם נחום ז"ל) בהקדמה לס' 'תורת חיים' בראשית. ב'סיפורים נוראים' איתא ג"כ שהיה הדרוש "כי עמך מקו"ח", אך סיים בתיבות "באורך נראה אור". וראה תיאור הסתלקותו בס'

[יב]

אדמו"ר האמצעי היה "רבי" חמש-עשרה שנה, אדמו"ר [הצמח-צדק] שלושים-ושמונה שנה.

[יג]

כשבא מורי לפני אדמו"ר [הצ"צ] בתחילה, אמר: במאמר העשירי¹¹¹ היכרתי את אדמו"ר.

(כי אדמו"ר האמצעי היה כמעין המתגבר בכוח הבינה, ואדמו"ר מיזג את חכמת אדמו"ר הזקן בהסבר קצר בכוח הדעת).

אמר מורי: הכוונה ואותיות ההסבר, הכל אלקות ממש!

[יד]

ר"צ שד"ר בשם אדמו"ר [הצ"צ]:

כשמנגן את ניגונו של אדמו"ר [הזקן], מוליד בנפשו שפע עצמיות.

ואדמו"ר הזקן היה מנגן שלושה ניגונים: ניגון שקיבל מרבו המגיד ממזריטש, ניגון שקיבל מהרב רבי מיכל מזלוצ'ב¹¹², וניגון שקיבל מהרב רבי פנחס מקוריץ.

[טו]

ממורי, ששמע מאדמו"ר [הצ"צ]:

בפסוק "ששת ימים תעבוד", מהו הציווי שבזה? הרי מדאסר רחמנא לעשות מלאכה ביום השבת, מובן ממילא שבימות החול מותר, ויזדרז מעצמו לעשות מלאכה כדי לפרנס את עצמו ובני ביתו!

הנה, אם יחזיק אדם סיבה לפרנסתו, ויחשוב שאם תיעדר הסיבה יחסרו מזונותיו,

¹¹¹ 'מגדל עז' עמ' תח-תי (ושם בהע' 3). 'בס' בעש"ט עה"ת (ח"ב עמ' 247) מסופר על הסתלקות הבעש"ט בתיבות בחיי החיים.

¹¹² ראה את עדותו של הרה"ק ר"ה על עצמו - 'מגדל עז' עמ' רצב ובהע' 40. וראה בלקו"ס עמ' רצו אות ג.

¹¹² 'ס' הניגונים עמ' מז אות כב. בבי"ר (א, עמ' 6 הע' ז) נאמר ש"גם הניגונים הידועים קבלם מהר"ר מיכל שהוא קבלם מהבעש"ט נ"ע".

הרי זה כעובד עבודה זרה בטהרה. לכן, אלמלא היה הקב"ה מתיר לעשות מלאכה בימות החול, היה הדבר אסור. ואז היתה הפרנסה באה לאדם כפי שתהיה הפרנסה לימות המשיח.

[טז]

בשם אדמו"ר [הצ"צ]:

אמרו רז"ל [ברכות יד, ב], כל הקורא קריאת-שמע בלא תפילין, כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. ועוד אמרו [שם], שהוא כאילו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים. ויש לומר דהיינו דוקא כשאינו מניח תפילין גם אחר-כך במשך היום, שאז הוא כמו זבח שלא הביא נסכים כלל.¹¹³

[יז]

ממורי; שמעתי מאדמו"ר, שגם בחכמת הרמ"ק מעורב קצת שכל אנושי, במה שכתב שאפילו מדריגת "אדם קדמון" הוא פְּלֵא לגביו יתברך. והלשון "אפילו", הוא נגד חכמת האמת.

וזה לשון אדמו"ר הזקן ז"ל: כולא קמיה פְּלֵא חשיבי, מחשבה הקדומה דאדם קדמון עם הדומם הגשמי - בהשוואה גמורה.

ושקר הוא דעת הפילוסופים שהאדם הוא "שכל נבדל" והמלאכים הם "שכליים נבדלים", והשכל הוא חומר היולי הקדום לארבעת חלקי הדצח"מ, ואין למעלה מן השכל, והמלאכים הם צורה בלא חומר, וריבוי צבא מעלה הם ריבוי ערכי הצורה, ועצם השכל אין בו אותיות - הכל שקר! וכלשון ה'תניא': שגם החכמה כעשייה גופנית אצלו יתברך, וכמו שכתוב "כולם בחכמה עשית".

והמשל בזה, כמו שאי-אפשר לצייר שהמלך ימלוך על האבנים והדומם הגשמי. וגם זה אינו משל גמור, מפני שהוא רק "שלא בערך" מן המדבר לדומם, אבל למעלה אין ערוך אליו יתברך כלל!

וגם מה שאומרים שאין חומר למלאכים הוא שקר, וכמבואר בשם הרמב"ן שיש להם חומר, אש או רוח רוחני, וכמו שכתוב "עושה מלאכיו רוחות, משרתיו אש לוהט".

113. השווה למ"ש בס' 'נפש חיה' (לר"ר מרגליות, ת"א תשי"ד) עמ' 17 מרמ"ע מפאנו ועוד. בס' 'ארץ החיים' (ליברון) אות שעט. וראה 'תורת מנחם - התוועדויות', ו, עמ' 15 ואילך.

וב"שער התשובה" מבואר בשם הרמב"ן שהחומר אש, ויש שהחומר רוח. ושניהם אמת, כשהחומר אש הצורה רוח. שהאש הוא "רצוא", והרוח "שוב", וכמו שכתוב "והחיות רצוא ושוב". וכשהחומר הוא רוח, תוכו אש, בכח העילוי בביטול המהות.

[יח]

בהיותי אצל אדמו"ר [הצ"צ] בשנת תרכ"ה, אחר הסתלקות מורי, לא שמענו מהמאמר אלא רק תיבות בודדות, כי אדמו"ר היה חלש מאוד.

ושמעתי שם, שכשהיה מורי בחג השבועות שעבר [גם-כן לא שמעו], ואמר על כך: אילו קרבנו לפני הר-סיני [ולא נתן לנו את התורה], דיינו!

[יט]

ימי שני חיי אדמו"ר שבעים-ותשע. נסתלק בשנת תרכ"ו, י"ג בניסן. ובלילה ההוא שמעו אותו שהיה מדבר ברום ההשתלשלות.

[כ]

ממורי; נראה לומר, שהמקובלים הראשונים כגון הרמב"ן, הראב"ד והרמ"ק (בספר ה"פרדס"), השיגו כולם ב"ממלא כל עלמין". והאר"י ז"ל השיג ב"סובב כל עלמין" (וכן ראיתי בהקדמת ספר "עץ חיים": הראשונים השיגו בעשר הספירות, והאר"י השיג בפרצופים). אך תורת הבעש"ט - עד היום - היא גם ב"אתה הוא ה' לבדך" (וניתנה רשות לכל הבאים בצל חכמתו, לדבר ולכתוב לפי השגתו).

וההבדל בין עכשיו לימות המשיח הוא, ההבדל שבין ראייה לשמיעה. וכמו שכתוב [על העתיד לבוא] "ונגלה כבוד ה' [וראו כל בשר] וגו'.

[כא]

ממורי; שני ספרים הם: "ספרא דחנוך"¹¹⁴ מדבר בענין כח הפועל בנפעל ובביטול היש לאין. ונקרא "ספר חנוך" על שם "חנוך לנער על פי דרכו" דוקא, שמהרשימו הנשאר מממותו הראשונה יוכל לבוא למהות גבוהה יותר, וכמו שכתוב ב"חנוך קטן" שב'תניא'.

אבל תורת משה היא מעצמותו, והוא ורצונו וחכמתו אחד.

114. ראה המצויין בתקו"ז עם נצו"ז עמ' 296 בסופו.

וכך עשה אדמו"ר הזקן ז"ל זי"ע, תחילה כתב את ה"חינוך" ו"שער היחוד והאמונה"¹¹⁵ על הפסוק "חנוך לנער על פי דרכו" ועל הפסוק "וידעת היום", ומדבר בידיעת ההשתלשלות וכח הפועל בנפעל, ואחר-כך כתב את הספר ה'תניא' לבאר את מהות ענין התורה והמצוות. ונ"ג פרקיו הם כנגד ג"ן סדרי דאורייתא.¹¹⁶

אך בדפוס נתן את ה'תניא' קודם, ורק אחריו את ה"חנוך" ו"שער היחוד והאמונה".

[כב]

אמר מורי: מי שאינו יכול לנגן, אינו יכול להיות חסיד!¹¹⁷

[כג]

אמר לנו מורי:

כשהייתי בן שלוש-עשרה למדתי את כל כתבי האריז"ל, חסידות אני מבין יותר מכולם, אבל יש שמתפללים טוב ממני.¹¹⁸

(אך שמעתי שאדמו"ר האמצעי אמר: יש אצלי שלושה אנשים מתפללים; מורי [=הוא הר"ר הלל, רבו של הכותב], הרה"ג ר' אהרן מקרימנצ'וק, והקדוש והטהור ר' יוסף מליובאוויטש).

[כד]

שמעתי מב"א [=בן אחי?] ר' דובער הנקרא בעסיע חוזר של אדמו"ר האמצעי. בילדותי הייתי שומר פתחו [של ר' יוסף מליובאוויטש?]; פעם אחת איחר לצאת לסעודת ערב שבת, דפקתי על פתח חדרו, ויצא בקפידה והיכה אותי על לחיי וסגר הדלת בעדו.

אחר-כך יצא שוב ופייס אותי, ואמר: אדמו"ר הזקן היה אצלי, ואתה בלבלת! וזהו גילוי אליהו.

115. ראה הערת אדמו"ר זי"ע בהערות ותקונים לתניא לדרך עה, ב.

116. ראה 'קצורים והערות לתניא' עמ' קכג. 'תורת חב"ד', א, עמ' 15.

117. גירסאות שונות לפתגם זה ראה בסוף המבוא לס' הניגונים (עמ' כב). ועיין בהנסמן ב'כרם חב"ד', גל' 2 עמ' 16 בהע' 3. ביטוי כיוצא בו בשם אדה"ז ("בכדי צו פארשטיין תניא דארץ מען האָבן נגינה") מופיע ב'ספר השיחות - תש"ד' עמ' 93.

118. בתולדות הרה"ק ר"ה שבראש הס' פה"ר: בן י"ג שנה כבר הי' בקי בש"ס ופוסקים, לומד בספרי הקבלה ומתפלל בכוונות האריז"ל... בהיותו בן ט"ו שנה כבר הי' בקי בכל כתבי האריז"ל.

[כה]

[ר' יוסף הנ"ל?] היה משולח לאיסוף מעות ארץ-ישראל; נסעתי אחריו לבני הכפרים, וראיתי את פס ידו נגד האור, וראיתי שמאיר מעבר לעבר ורק הגידין מפסיקין. כשהיה מתפלל היו מוצאים אותו מונח בין התיבות וכדומה.

[כו]

שאלתי את מורי כיצד הוא מנין הכריכות של תפילין על היד, והראה על ידי, שיהיו שבע כריכות עם החצי העליון. כי כן דעת הרח"ו ז"ל.¹¹⁹

[כז]

[ממורי]; כשהייתי לומד סגור בחדרי, כשיצאתי ובאתי לבית-המדרש, היו כל האנשים בעיני כבהמות. עד שלמדתי 'תניא', וראיתי עד היכן היא מדריגת ה"בינוני"!

[כח]

הקפיד [מורי] על שלא הגידו לו מפטירתן של שתי בנותיו, ואמר: הא תינח אם לא היה נודע לי כלל, אבל הרגשתי מיד שנסתלקו המוחין דגדלות ונעשו מוחין דקטנות!

[כט]

כשרצו אנשי בופרויסק להוסיף למורי על משכורתו כדי שלא יצטרך לנסוע ולסבוב במרחקים, השיב להם:

ה"עולם" אומרים בשם הבעש"ט נ"ע, שבמקום שהאדם בא פעם אחת, צריך הוא להיות שם גם פעם שניה, אבל מי שהוא חכם תספיק לו פעם אחת. אבל לא כך אמר הבעש"ט, אלא, שהחכם לא יהיה שם אפילו פעם אחת.

וביאור הדברים: אדם העובר בכל מקום שהוא, הרי הוא מברר מן הרפ"ח ניצוצין השייכים לחלקו. ויש שני בירורים, בירור אחר בירור, תחילה מברר במקיף מ"ה לב"ן, כי "אדם" גימטריא מ"ה, ודבר המתברר ב"ן בגימטריא "בהמה". אחר-כך ב"ן מברר למ"ה, מפני שכח הבהמה גבוה מהאדם בשרשו, ומתגלה כוחו על-ידי בירור שני.

119. ראה את הגהתו של אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בסידור עמ' שיט ד"ה 'ובענין הכריכות של התש"י". הגהות אלו נדפסו גם ב'תורת שלום - שאלות ותשובות', נ"י. תשע"ג, עמ' ט.

וכן באברהם אבינו "וירד אברהם מצרימה" לברר שם, וכתוב "ויעל אברם", שהעלה הניצוצות, "וילך למסעיו", פירש רש"י: בחזרתו פרע הקפותיו; פירוש, שבדרך ירידתו למצרים בירר דרך מקיף, ובחזרתו גילה ופרע את המקיפים. ואבות סימן לבנים. אף שהיה חכם.

והנה אדם הראשון קודם החטא היה בגן-עדן, ואיך בירר. אלא זה שהוסיף אור בגן-עדן, וכל הניצוצות מכל הברואים נתקרבו אליו.

כך גם אדמו"ר יושב בביתו ומתקרבים אליו. אבל אני מוכרח לבוא כמה פעמים ולהתקרב אליהם.

[ל]

אמר מורי: סבלתי זמן רב כאב שיניים ר"ל, ולא רציתי לעקור (וכן הוא בגמרא [פסחים קיג, א: ולא תעקר ככא]). שהן ל"ב נגד ל"ב נתיבות החכמה.

הלחש מול הלבנה טוב¹²⁰, שלבנה נוטריקון ל"ב נ"ה [נתיבות החכמה].

שמעתי שטוב לומר בשעת קידוש לבנה, אחרי הנתיבות "ואיני יכול לנגוע בך": ולא יהיה לי כאב שיניים לעולם.¹²¹

[לא]

אמר לי מורי: מי שרוצה לידע דא"ח, אין לו ללבוש בגדי צמר.

הרב הגדול ר' ברוך מרדכי [מבוברויסק] ז"ל אמר, שזה איסור גמור וספק שעטנז.

אדמו"ר הזקן פשט מאנ"ש בגדי צמר, והיו נקראים "קייציקעס".¹²²

120. ראה בס' 'חק עולם' (בקונטרס ברית-עולם) בסדר קידוש לבנה שכ"כ "מהמגיד מטשרנוביל בשם הריב"ש", ובטעה"מ עמ' רג בשם הרה"צ מרוז'ין. וראה בס' 'יעב"ץ, ובס' 'שערי האמונה' (ווארשא תרס"א, עמ' 70) בשם ס' 'בארות המים'.

121. בכת"י "באברויסק-וולף" נאמר: סגולה לכאב שיניים; מי שיש לו תמיד כאב שיניים, אזי פעם ראשונה שיראה את הלבנה אחר המולד, באיזה חודש שיהיה, יאמר נגד הלבנה בזה הלשון: דער ג-ט וואָס האָט באַשאַפֿין הימיל און ערד און דין, זאָל מיך מציל זיין פון צאָן ווייטיג, ביזין איך וועל לעבין [=הא-ל שברא את השמים ואת הארץ ואתך, יצילני מכאב שיניים, כל ימי חיי]. ואחר-כך, בכל עת שיחדש את הלבנה, אזי אחר שיאמר "כשם שאני רוקד כנגדך" כו', יאמר גם: כשם שאני רוקד [כנגדך] ואיני יכול לנגוע בך, כך לא יהיה לי כאב שיניים כל ימי חיי (שלוש פעמים). וראה בס' 'ליקוט דיני ומנהגי ראש חודש', נ"י. תש"נ, עמ' צב-צג.

122. ראה 'כרם חב"ד', גל' 4, עמ' 97 אות ד, וביתר הרחבה בעמ' 103-105.

[לב]

שאלתי את מורי בדבר טלית-מאשין [=טלית מעשה מכונה], אמר: אני איני לובשם.¹²³

[לג]

שמעתי; ארבע דרכים הן: דרך, אורח, שביל, מסילה.

דרך - מסומנת משני צדדיה, והיא רחוקה, ובה רפש. כך הלומדים ומתפללים מלה במלה, הכל בקרירות.

אורח - מסומן בצד אחד, ביובש. הם הלומדים ומתפללים בחיצוניות הלב, ויכול לתעות מצד אחד, והוא גם-כן רחוק.

שביל - דרך היער, בקצרה וביובש, ויכול לתעות משני הצדדים. הם בעלי השגה להתפעל בעומק הלב.

מסילה - קורה מעל המים, לבוא מיד, אבל צריך שמירה מאוד שלא יטבע. והם יחידים סגולה במוחין דגדלות (והשמירה היא שלא לומר "רזי לי" כו', וכמ"ש "ראית איש חכם בעיניו [תקוה לכסיל ממנו]").

[לד]

כתבו חכמי פרובינציא: לנמנעות טבע קיים בחוק הבורא. וכתב הרמב"ן: לומר ראובן "רוכב ובלתי רוכב", זה אי-אפשר. כוונתו היתה להוציא מלב המכחישים נסים שבמצרים ובים, כי בימיו נמשכו אחרי החכמים ההם, שזה אפשר.

אבל באמת גם שני הפכים בנושא אחד אפשר, כמאמר "איהו תפיס בכולהו עלמין ולית מאן דתפיס ביה", "הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו".

[לה]

ביום-טוב שני של פסח [=שביעי של פסח] תרכ"ד, דיבר [מורי] בענין "תלת קשרין", שלכאורה הם רק שני קשרים. אלא דקוב"ה ואורייתא וישראל כולא חד, והוא הקשר השלישי.

123. ראה: שמו"ס עמ' נה-נו (מאדה"ז ומוהרש"ב). בי"ר (א, עמ' 138 הע' א - מהצ"צ ומר' נחמיה). בשו"ת 'דברי נחמיה' או"ח סי' א-ח. וראה: "ציצית וטלית תוצרת מכונה לדעת רבותינו נשיאי חב"ד - סקירה הלכתית והסטורית", 'אהלי ליובאוויטש', ג, עמ' 41 ואילך.

ודיבר בזה הרבה, עד שהשלים תשעה-עשר מאמרים, כבכל יום-טוב שני של פסח¹²⁴,
נגד שנים-עשר גזרים שנקרע ים-סוף, ושבעה הנהרות דלעתיד לבוא.
ונסתלק לעולמו בשבת "נחמו" י"א לחודש מנחם-אב שנת תרכ"ד. ושני חייו שישים
ותשע שנה.

124. בלקו"ס עמ' רצז אות ז שכך נהג הרה"ק ר"ה באחש"פ.

תשורה
מחגיגת הבר מצוה
של
יעקב יוסף שיחי'
מונדשיין

חודש ניסן, ה'תשע"ח
מוסקבא, רוסיא